

Кніжныя
перавагі
тынейджараў
стар. 6

Скульптуры,
якія хаваюць
таямніцу
стар. 12

«Лістапад»:
разбор
палётаў
стар. 14

Калі гаворыць цела

Фота БелТА.

Сцэна са спектакля «Рахманінаў».

Пасля двух гадоў перапынку ў Віцебск вярнуўся легендарны «IFMC» — Міжнародны фестываль сучаснай харэаграфіі. Трыццаць трэці раз у адзін з найстаражытнейшых гарадоў Беларусі прыехалі госці з усёй нашай краіны, а таксама з Расіі, Казахстана, Арменіі, Паўночнай Македоніі, Ізраіля і Швецыі.

З 23 да 27 лістапада на сцэнах Канцэртнай залы «Віцебск» і Нацыянальнага драматычнага акадэмічнага тэатра імя Якуба Коласа адбывалася сапраўдная феерыя пачуццёвага танца і энергіі жыцця. Чарговы раз віцябляне мелі магчымасць убачыць самыя арыгінальныя спектаклі, ацаніць апошнія пастановкі вядомых беларускіх і замежных харэографуў, пазнаёміцца з танцорамі з розных краін. Заўсёды ўдзячная віцебская публіка з радасцю сустрэла гасцей. Ні нечаканы лістападаўскі снег, ні сярэдзіна працоўнага тыдня не сталі перашкодай для аматараў танцавальнага мастацтва.

Фестывальная праграма надзвычай насычаная. За пяць дзён глядачы і ўдзельнікі IFMC убачылі 8 харэаграфічных спектакляў ад сусветна вядомых харэографуў у выкананні прафесійных калектываў, а пасля паказаў прынялі ўдзел у абмеркаванні пастановак. Удзельнічаць у міжнародным конкурсе сучаснай харэаграфіі ў Віцебск прыехалі 25 калектываў, якія змагаліся за Гран-пры.

«ЛіМ»-акцэнт

Віншаванні. Прэзідэнт Беларусі Аляксандр Лукашэнка павіншаваў калектыў Нацыянальнага акадэмічнага драматычнага тэатра імя Максіма Горкага з 90-годдзем з дня заснавання. «Спалучаючы прыхільнасць да традыцый класічнай савецкай тэатральнай школы і адкрытасць да эксперыментаў, устаноў стала адным з папулярных у краіне культурных цэнтраў прыцягнення ўзнікаючых драматычнага мастацтва, — гаворыцца ў віншаванні. — Дзякуючы натхнёнай працы некалькіх пакаленняў творчых работнікаў, калектыў тэатра ўносіць значны ўклад у развіццё айчынай выканальніцкай школы». Кіраўнік дзяржавы выказаў упэўненасць, што труп тэатра і ў далейшым будзе плённа працаваць на карысць духоўнага працвіцця Радзімы.

• Аляксандр Лукашэнка павіншаваў калектыў з 25-годдзем з дня заснавання дзяржаўнай установы «Палац Рэспублікі» і 20-годдзем заслужанага мастацкага калектыву — Прэзідэнцкага аркестра Рэспублікі Беларусь. «У сценах палаца за гэтыя гады адбыўся шэраг гістарычных падзей, што аказала велізарны ўплыў на станаўленне Рэспублікі Беларусь як незалежнай і суверэннай дзяржавы, а таксама зрабіла будынак на Кастрычніцкай плошчы візіткай беларускай сталіцы», — адзначыў Аляксандр Лукашэнка. На думку Прэзідэнта, дзякуючы штодзённай плённай дзейнасці супрацоўнікаў і высокаму майстэрству артыстаў Палац Рэспублікі сёння з'яўляецца адной з самых прэстыжных пляцовак, выступіць на якой у суправаджэнні Прэзідэнцкага аркестра лічыць за гонар найлепшыя выканаўцы Беларусі і замежжа.

Форум. 3 і 4 снежня ў Мінску пройдзе пяты Нацыянальны форум «Музеі Беларусі», гаворыцца на сайце «СБ. Беларусь сегодня». Тэма сёлетняга мерапрыемства — «Музей. Спадчына. Памяць». Пляцоўкай для абмеркавання і дыскусій стане спартыўна-культурны цэнтр Беларускага дзяржаўнага ўніверсітэта культуры і мастацтваў. Плануецца, што ў сталіцу прыедуць супрацоўнікі больш як 80 дзяржаўных музеяў і галерей. Чакаецца ўдзел і міжнародных экспертаў. Акрамя прэзентацый праектаў, запланавана таксама падпісанне шэрагу пагадненняў аб супрацоўніцтве паміж музеямі Беларусі і Расіі. Дзелавыя праграмы, у сваю чаргу, будзе складацца з чатырох секцый: «Патрыятычнае выхаванне праз музейную дзейнасць», «Музей — тэрыторыя гістарычнай памяці», «Музей і спадчына», «Культура і побыт беларусаў» і кружлага стала па развіцці культурна-пазнавальнага турызму.

Вярнісаж. Калектыўная выстаўка керамічнай скульптуры «TERKA COTTA» працуе ў Арт-гасцёўні «Высокае м'ста». Праект падрыхтаваны сумесна з Беларускамі саюзам мастакоў у рамках V Трыенале дэкаратыўнага мастацтва «Дэкарт-22». Як адзначаюць арганізатары, экспазіцыя засяроджвае ўвагу на творах прафесійных беларускіх скульптараў, якія ў асноўным працуюць з бронзы, каменем, дрэвам і іншымі традыцыйнымі скульптурнымі матэрыяламі. Яна дае магчымасць убачыць, як у руках майстроў-скульптараў керамічная тэхналогія дапамагае раскрыць багацце сучаснай скульптурнай формы і зместу. Выстаўка працягнецца да 11 снежня.

Праект. Адзіны ў Беларусі аркестр саксафонаў BELSAXO прадставіць у Белдзяржфілармоніі новую праграму заўтра. Канцэрт атрымаў назву «Голас эпохі». У яго ўвойдуць творы Міхаіла Глінкі, Антаніна Дворжака, Аляксандра Глазунова, Астара Пяцолы, Артура Маркеса, а таксама беларускіх кампазітараў Аляксандра Літвіноўскага і Дзмітрыя Лойкі. «Публіка чарговы раз зможа пераканацца, што наш аркестр, створаны ў 2019 годзе, — гэта ўніверсальная творчая каманда, якой пад сілу выкананне музыкі розных часоў: ад барока і класікарамантычнай эпохі да джаза і твораў сучасных кампазітараў», — расказвае заснавальнік калектыву, яго мастак кіраўнік і дырыжор Павел Казак. Вядучай веча станае актрыса тэатра і кіно, памочнік рэжысёра Вялікага тэатра Беларусі Марыя Ісаева.

Тэатр. Інкубіруючы спектакль у адной дзее «Жыць» пакажуць 5 снежня на сцэне Магілёўскага драмтэатра. Спектакль створаны паводле твора Шолам-Алейхэма «Тэўе-малочнік». Літаратурны матэрыял на сцэне ўвасобіў творчы калектыў Гомельскага дома-інтэрната для дзяцей-інвалідаў з асаблівасцямі псіхафізічнага развіцця. Па задумцы аўтараў, пастаноўка накіравана на прыцягненне ўвагі гледацкасі да патрэб дзяцей і маладых людзей з інваліднасцю. Як паведамляе БелТА, пастаноўка «Жыць» рыхтавалася да паказу больш за паўгода, задзейнічаны 25 актэраў — выхаванцаў і супрацоўнікаў гомельскага дома-інтэрната. Твор расказвае глядачу аб тым, як важна насуперак усім нягодам і жыццёвым перыпетыям захаваць чалавечнасць і любоў да навакольнага свету.

Агляд афіцыйных падзей ад Яўгеніі ШЫЦЬКІ

у Саюзе пісьменнікаў Беларусі

Задачы, планы, вынікі

Пасяджэнне Прэзідыума Саюза пісьменнікаў Беларусі, што днямі адбылося ў Доме літаратара, прайшло ў рэжыме анлайн і афлайн. Было абмеркавана шырокае кола пытанняў, агучаны планы арганізацыі.

Пачалася сустрэча ўрачыстасцю — ганаровы старшыня пісьменніцкай суполкі Мікалай Чаргінец уручыў членскай білету пісьменнікам, нядаўна прынятым у шэрагі арганізацыі: Вользе Бажэнавай і Валерыі Сцяцко.

Адным з асноўных заслуханых дакладаў стала паведамленне першага намесніка старшыні Саюза пісьменнікаў Беларусі Алены Стэльмах аб падрыхтоўцы да Пленума па сучаснай дзіцячай літаратуры. А. Стэльмах адзначыла актуальнасць тэмы дзіцячага чытання:

— Вельмі важна зрабіць аналіз пісьменніцкай работы ў адносінах дзіцячай кнігі: якая літаратура ствараецца і якія задзейнічаны творчыя сілы. Супрацоўніцтва аўтараў з сістэмай адукацыі, бібліятэкамі і кніжнымі крамамі ляжа ў аснове абмеркавання пытанняў, якія датычацца літаратуры для дзяцей.

Паводле слоў пісьменніцы, плануецца далучыць да выступленняў па праблематыцы пленума шырокае кола спецыялістаў.

— Нягледзячы на тое, што праграма сустрэчы распрацавана, прапановы па яе арганізацыі яшчэ прымаюцца — яны патрэбны ў тым ліку і для рэзольцыйнага, гэта дапаможа ў пастаноўцы задач на будучыню па выданні дзіцячых кніг, — нагадала А. Стэльмах.

Дарэчы, паводле ўнесенай прадстаўнікамі Брэсцкага абласнога аддзялення прапановы, у асяроддзі суполкі мае адбыцца круглы стол па пытаннях сучаснай дзіцячай літаратуры з удзелам бібліятэкараў і супрацоўнікаў кніжных крам Брэсцчыны, а ва ўсіх раёнах Магілёўшчыны, паводле інфармацыі яе абласной суполкі, будучы арганізаваны выстаўкі.

Заслухалі справядзачу старшыні секцыі паэзіі Віктара Шніпа. Асноўная інфармацыя яго даклада тычылася сацыяльна значнага праекта — падрыхтоўкі альманаха «Дзень паэзіі». Як адзначыў літаратар, выданне мае даўнюю традыцыю — першы яго выпуск пабачыў свет у 1965 годзе, калі ў рэдакцыйнай калегіі былі легендарныя чыяпер пісьменнікі Максім Танк, Мікола Аўрамчык, Сяргей Пракоўскі... Ідэю аднаўлення выдання падтрымаў старшыня грамадскага аб'яднання Аляксей Карлюкевіч.

Урачыстае ўручэнне білета Вользе Бажэнавай.

— Сёння змест альманаха амаль гатовы, — зазначыў В. Шніп.

Адным з істотных момантаў у рабоце Прэзідыума стала зацверджэнне камісіі па літаратурнай спадчыне вядомага драматурга Анатоля Дзялендзіка. Яго не стала тры гады таму. Сям'я пісьменніка перадала архіўныя матэрыялы ў Дзяржаўны музей гісторыі беларускай літаратуры. Цяпер разглядаецца пытанне аб усталяванні мемарыяльнай дошкі на доме, дзе жыў драматург, — аб гэтым кіраўніцтва грамадскай арганізацыі нядаўна напісала ліст у Мінскі гарвыканкам. Выканае мемарыяльную дошку народны мастак Беларусі Уладзімір Сялодчыкаў.

— Унёсак у літаратуру Анатоля Дзялендзіка значны. Ён — аўтар сцэнарыяў вядомых фільмаў, якія атрымалі міжнародныя ўзнагароды, у тым ліку кінакарціны «Анастасія Слуцкая». У гонар памяці пісьменніка будзе праведзены літаратурны вечар, — рэзюмавала Алена Стэльмах. Яна была прызначана старшыней камісіі па літаратурнай спадчыне Анатоля Дзялендзіка.

Апошнім з абмеркаваных пытанняў стала прадстаўленне ад Віцебскага абласнога аддзялення арганізацыі аб прысваенні звання Ганаровага члена Саюза пісьменнікаў Беларусі Надзеі Салодкай, аўтар 21 кнігі, слоў гімна горада Полацка, лаўрэату шматлікіх творчых конкурсаў.

Мая РЫСЬ
Фота Кастуся ДРОБАВА

Прыняты ў СПБ

Аліна Тадэвушаўна ГРЫШКЕВІЧ. Нарадзілася ў 1961 годзе ў Мядзельскім раёне Мінскай вобласці. Скончыла факультэт журналістыкі Беларускага дзяржаўнага ўніверсітэта, Акадэмію кіравання пры Прэзідэнце Рэспублікі Беларусь, аспірантуру факультэта міжнародных адносін БДУ. Працавала карэспандэнтам, загадчыкам аддзела газеты «Пухавіцкія навіны», з 2001 года — аглядальніца аддзела па святленні дзейнасці Прэзідэнта Рэспублікі Беларусь БелТА. Заслужаны дзеяч культуры Рэспублікі Беларусь, узнагароджана медалём «За працоўныя заслугі». Укладальнік і сааўтар зборніка «Кітайскімі беларусамі» (2012), аўтар кнігі «Лёсы жанчын — лёс адзінай Беларусі» (на чатырох мовах, 2022) і інш.

прэзентацыі

Ідэальны чытач? У Мар'інай Горцы

Аляксей Бадак добра ведае чытач, які цікавіцца сучаснай беларускай літаратурай. Лаўрэат Нацыянальнай літаратурнай прэміі Беларусі, Рэспубліканскай прэміі «Залаты Купідон», Прэміі Садружнасці Незалежных Дзяржаў «Зоркі Садружнасці», ён за творчыя здзяйсненні адзначаны медалём Францыска Скарыны, ордэнам Скарыны. У апошні час пабачылі свет яго кнігі: прозы — «Ідэальны чытач»; паэзіі — «Уладар ветру». А зусім нядаўна Аляксей Бадак прыйшоў на сустрэчу з настаўнікамі і вучнямі Мар'інагорскага педагагічнага комплексу дзіцячых сад — сярэдняй школы.

Пісьменнік расказаў пра некаторыя аспекты ўласнай творчасці, пра тое, як нараджаюцца вершы і празічныя творы. Аляксей Бадак займаецца і стварэннем тэкстаў для песень, адна з нядаўніх — «Добрыя людзі». Паэт працуе дырэктарам аднаго з галоўных дзяржаўных кніжных выдавецтваў краіны — «Мастацкая літаратура». І з вялікім задавальненнем Аляксей Мікалаевіч выслухоўваў і меркаванні ўдзельнікаў сустрэчы на тэму, якую кнігу чакае чытач. У выдавецтва выходзіць і літаратурна-мастацкі часопіс «Польмя», «Нёман», «Маладосць», пра змест якіх таксама ішла размова ў Мар'інай Горцы.

Дарэчы, мар'інагорская школа мае сваю літаратурна-краязнаўчую гісторыю. Школу закончыў пісьменнік-краязнаўца Браніслаў Зубкоўскі, аўтар кнігі «Чаму Загібелка лепш Парыжа», «Сцяжынкамі Якуба Коласа». У апошні час перад вучнямі з чытаннем сваіх твораў выступалі паэты Леанід Дранько-Майсюк, Віктар Шніп, іншыя сучасныя літаратары.

Раман СЭРВАЧ

надзённае

У гонар народнага пісьменніка

Сёлета ў Рэспубліцы Беларусь адзначылі 85-годдзе ганаровага старшыні Саюза пісьменнікаў Беларусі Мікалая Чаргінца. Вядомы пісьменнік, аўтар больш як паўсотні раманаў, за свае творчыя здзяйсненні, грамадска-палітычную працу адзначаны званнем народнага пісьменніка Беларусі. А літаральна днямі ў сталіцы Беларусі прынята рашэнне аб наданні ЦШ № 76 імя Мікалая Чаргінца.

Пісьменнік нарадзіўся 17 кастрычніка 1938 года. Займаўся футболом. Служыў у праваахоўных органах. Генерал-лейтэнант. Многія гады аддаў палітычнай дзейнасці, узначальваў адну з камісій у Савеце Рэспублікі Нацыянальнага сходу Рэспублікі Беларусь. Прадстаўляў нашу краіну ў розных міжнародных арганізацыях.

У апошнія гады Мікалай Чаргінец выдаў раманы «А ён не вярнуўся з боя», «Маёр Ветраў», «Аперацыя "Кроў"». У Выдавецкім доме «Звязда» пабачыў свет двухтомнік мемуараў вядомага літаратара, дзе ён расказвае пра сябе і час, пра калег па службе ў міліцыі, сваіх папленнікаў па спартыўнай кар'еры. Адна з кінематаграфічных кампаній працуе над падрыхтоўкай кінафільма па раманы М. Чаргінца «Аперацыя "Кроў"», прысвечанаму драматычным падзеям Вялікай Айчыннай вайны.

Кастусь ЛЕШНІЦА

праекты

Канструктыўна і патрыятычна

У адміністрацыі Гродзенскага абласнога аддзялення Саюза пісьменнікаў Беларусі ўзнікла задума арганізаваць так званы літаратурны рэгіён-фэст. Па сутнасці, гэта агляд літаратурных аб'яднанняў, якія дзейнічаюць у розных раёнах Гродзенскай вобласці.

унікальная мастацкая з'ява, варта ўвагі ў не меншай ступені. Іншымі словамі, мы, рэгіянальныя аўтары, настроены не толькі патрыятычна, але і канструктыўна.

Стартаваў Гродзенскі літаратурны рэгіён-фэст напярэдадні Дня маці, 12 кастрычніка 2022 года з прэзентацыі творчасці Лідскага раённага літаратурнага аб'яднання і паэт Аляксандра Мацулевіча. На сцэне Гродзенскага абласнога метадычнага цэнтра народнай творчасці выступілі паўтара дзясятка паэтаў Лідчыны.

25 лістапада да гродзенскіх аматараў мастацкага слова завіталі Слонімскае раённае літаратурнае аб'яднанне імя Анатоля Іверса, кіраўнік — член СПБ, паэта Ірына Войтка. Калегі са Слоніма прывіталі сваё выступленне 110-й гадавіне з дня нараджэння Анатоля Іверса (1912—1999) — удзельніка нацыянальна-вызваленчага руху, ветэрана Вялікай Айчыннай вайны, беларускага паэта. У межах доўгатарміновага праекта ідзе падрыхтоўка чарговых мерапрыемстваў. Літаратурны аб'яднанні Гродзенскай вобласці чакаюць свайго зорнага часу.

Дзімітрый РАДЗІВОНЧЫК

конкурсы

«Мір у душы — мір у краіне»

24 лістапада ў Лідскай раённай бібліятэцы імя Янкі Купалы адбылася ўрачыстая цырымонія ўзнагароджання пераможцаў раённага этапу рэспубліканскага конкурсу «Мір у душы — мір у краіне», арганізаванага грамадскім аб'яднаннем «Беларускі фонд міру» ў супрацоўніцтве з Міністэрствам адукацыі Рэспублікі Беларусь і Беларускай праваслаўнай царквой.

Конкурс праводзіўся ў трох намінацыях («Вершы», «Проза», «Жывапіс») з мэтай распаўсюджвання ідэі каштоўнасці міру, а таксама духоўна-маральных, нацыянальных і культурных каштоўнасцей.

У мерапрыемстве прынялі ўдзел старшыня Лідскай раённай арганізацыі ГА «Беларускі фонд міру» Віктар Міранцоў, сакратар Лідскай епархіі праіаіерэй Максім Цыгель, начальнік аддзела ідэалагічнай работы і па справах моладзі Лідскага райвыканкама Ганна Кенц, галоўны спецыяліст аддзела культуры райвыканкама Наталія Ваіцкевіч.

Падчас урачыстай цырымоніі ўзнагароджання пераможцаў старшыня Лідскай раённай арганізацыі ГА «Беларускі фонд міру» Віктар Міранцоў перадаў у фонды Лідскай раённай бібліятэкі імя Янкі Купалы трылогію кніг «Краіна міру. Вершы», «Краіна міру. Проза», «Храмы краіны. Малюнкi». Выданні з найлепшымі работамі

пераможцаў рэспубліканскага конкурсу «Мір у душы — мір у краіне» стануць каштоўнымі папаўненнем калекцыі раённай бібліятэкі. З музычным віншаваннем выступіла Ганна Ліпская, настаўніца музыкі (клас скрыпкі) Лідскага музычнага каледжа.

Дар'я МАРЦІНКЕВІЧ,

загадчыца аддзела бібліятэчнага маркетынгу Лідскай раённай бібліятэкі імя Янкі Купалы

Фота дастана аўтарам

стасункі

Час будаваць масты

28 лістапада ў Доме дружбы адбыўся круглы стол на тэму «Беларусь — Узбекістан: сям'юстаў выпрабаваны часам», прысвечаны 30-годдзю ўсталявання дыпламатычных адносін паміж Рэспублікай Узбекістан і Рэспублікай Беларусь.

Сярод тэм — такія актуальныя кірункі, як культурная і народная дыпламатыя, перспектывы супрацоўніцтва Узбекістана і Беларусі, агульныя ініцыятывы, прысвечаныя ўшанаванню загінулых падчас Вялікай Айчыннай вайны.

Ганаровым госцем стаў дырэктар Цэнтра народнай дыпламатыі Шанхайскай арганізацыі супрацоўніцтва Кабулжон Сабіраў. «Сям'юстаў, супрацоўніцтва, мір — самае галоўнае ў адносінах дзявох краін. Няважна, якое слова значыцца ў назве арганізацыі. Галоўнае тое, што ўсе арганізацыі займаюцца захаваннем, умацаваннем міру і дабрабыту народаў», — падкрэсліў у сваёй прамовае дыпламат.

Аб багаты і даўняй традыцыі супрацоўніцтва беларускіх і ўзбекскіх дзеячоў культуры распавёў старшыня Саюза пісьменнікаў Беларусі, дырэктар Выдавецкага дома «Звязда» Аляксандр Карлюкевіч. «Падчас эвакуацыі

знакамітага паэта Якуба Коласа ў Ташкенце вакол яго згуртаваліся і іншыя беларускія навукоўцы, літаратары, мастакі і партыйныя дзеячы. У гады незалежнасці нашых дзяржаў у сферы літаратурнай творчасці і выдавецкай справы сям'юстаў дзявох краін працягваецца».

Кабулжон Сабіраў за актыўную працу па ўмацаванні беларуска-ўзбекскіх адносін уручыў Алясцю Карлюкевічу нагрудны знак «Народны дыпламат» Цэнтра народнай дыпламатыі ШОС па Узбекістане.

Часовыя паварны Пасольства Рэспублікі Узбекістан ў Рэспубліцы Беларусь Рахматула Назараў нагадаў пра важнасць развіцця беларуска-ўзбекскіх сувязей і гатоўнасць узбекскага боку да пашырэння кантактаў.

Старшыня праўлення Беларускага фонду міру Максім Місько адзначыў: «Народная дыпламатыя — неабходны ў наш час інструмент, здольны вырашаць глабальныя пытанні. Сёння нам даводзіцца змагацца за мір».

Дырэктар Цэнтра народнай дыпламатыі ШОС і старшыня праўлення Беларускага фонду міру падпісалі пагадненне аб арганізацыі супрацоўніцтва па Узбекістане.

Валянцін САЛОМА

спадчына

Зазірнуць у мінулае

Выдавецтва «БелНИИДАД» выпусціла ў свет грунтоўны, насычаны дакументальнымі сведчаннямі і багатым ілюстрацыйным матэрыялам фаліант «Архівы: людзі і дакументы», прымеркаваны да 100-годдзя архіўнай службы Беларусі.

Выданне расказвае пра станаўленне і развіццё архіўнай службы на працягу стагоддзя. Гістарычны экскурс ахоплівае ўсе перыяды беларускай гісторыі і не абмяжоўваецца толькі савецкай эпохай, калі стварэнне архіўнай службы было аформлена юрыдычна. Асобны раздзел прысвечаны структуры, задачам, функцыям, асноўным кірункам дзейнасці архіўнай службы Беларусі на сучасным этапе.

Са старонак выдання цікава даведацца і пра берасцяныя граматы, і пра тое, што да нашых дзён увогуле

захавалася крыху больш чым 130 рукапісных дакументаў XI—XII стагоддзяў. Самыя першыя вядомыя дакументы, якія дайшлі да нас і створаны на тэрыторыі Беларусі, адносяцца да XIII стагоддзя. Праўда, захоўваюцца яны за межамі нашай краіны. Вельмі цікавым падаецца ў кнізе раздзел «Ад часін Вялікага Княства Літоўскага». Ён багата ілюстраваны рэпрадукцыямі старадаўніх дакументаў, што дапамагае стварыць атмасферу прысутнасці ў розных адрэзках часу.

Аўтары заўважаюць, што «захаваліся і дайшлі да XIX—XX стагоддзяў і прыватнаўласніцкія архівы найбольш вядомых магнатаў ВКЛ — князёў Сапегаў у Дзярэчыне, графаў Храптовічаў у Шчорас, князёў Любецкіх у Шчучыне, графаў Тышкевічаў у Лагойску, князёў Вішнявецкіх у Брагіне і інш. Найболей значным сярод прыватных архіваў XVI — пачатку XX стагоддзя быў Нясвіжскі архіў

князёў Радзівілаў. У 1860-х гг. у ім захоўвалася больш ад чвэрці мільёна дакументаў пачынаючы з XIV ст. Сярод іх — матэрыялы сеймаў, розныя вялікакняжацкія прывілеі, дакументы побытавага і біяграфічнага характару, маёмасна-гаспадарчыя, фінансавыя, юрыдычныя дакументы Галоўнага ўпраўлення маёнткамі, яго аддзелаў, ардынарцкіх упраўленняў, маёнткаў, фальваркаў Нясвіжскай, Клецкай, Мірскай, Давыд-Гарадоскай ардынацый Радзівілаў, Кюда-Наўскага і Слуцкага княстваў і інш.»

Выданне, прысвечанае 100-годдзю архіўнай службы краіны, багата ілюстраванае. Многія фотаздымкі, рэпрадукцыі гістарычных дакументаў падказваюць шляхі да гісторыка-краязнаўчых россукаў. Таму кніга, несумненна, будзе цікава ўсім, хто імкнецца вывучаць гісторыю нашай Айчыны.

Мікола БЕРЛЕЖ

«ЛіМ»-люстэрка

Міністр культуры і спорту Казахстана Даўрэн Абаеў падарыў шэсць домбр Беларускай дзяржаўнай акадэміі музыкі. Сустрэча з кіраўніцтвам і студэнтам ВНУ адбылася ў рамках культуры Казахстана, якія праходзілі ў Беларусі. Даўрэн Абаеў адзначыў, што домбра для казахаў — свяшчэнны інструмент. «Практычна ў кожнай казахскай сям'і ёсць домбра і той чалавек, які ўмее на ёй іграць. Мы ставімся да яе вельмі беражліва. Усяго ж у краіне існуе больш як 20 відаў гэтай інструмента ў залежнасці ад вобласці», — дадаў ён. Таксама ў рамках Дзён культуры Казахстана прайшлі выстаўка прыкладнага мастацтва і гала-канцэрт вядучых салістаў і творчых калектываў Казахстана.

Упершыню на Міжнародным музычным фестывалі імя І. І. Салярцінскага ў Віцебску пройдзе конкурс музычнай крытыкі, піша БелТА. Прайшло амаль 20 заявак з Віцебска, Полацка, Наваполацка, Мінска, Гродна, Магілёва і Ліды. У склад журы ўвайшлі мастацтвазнаўцы і музыказнаўцы з Расійскай акадэміі музыкі імя Гнесіных, Маскоўскай дзяржаўнай кансерваторыі імя П. І. Чайкоўскага, Беларускай дзяржаўнай акадэміі музыкі, Віцебскага дзяржаўнага музычнага каледжа імя І. І. Салярцінскага і не толькі. Пераможца конкурсу музычнай крытыкі выступіць разам з вядомымі і аўтарытэтнымі мастацтвазнаўцамі ў час XXI Навуковых чытанняў на фестывалі, дзе і пройдзе цырымонія ўзнагароджання. XXXI Міжнародны музычны фестываль імя І. І. Салярцінскага праходзіць з 2 да 16 снежня.

Кампазітар Эдуард Арцём'еў працуе над музыкай канцэрта для скрыпкі і фартэпіяна. Ён плануе стварыць оперу па рамана «Стэпавы воўк» Германа Гесэ, паведамляе «ИТАР-ТАСС». На думку Эдуарда Арцём'ева, твор ідэальна падыходзіць для оперы. «Гэта якрае тое, што я люблю», — змешванне стэпавых і антагонічных непасрэдных моваў», — адзначае кампазітар. Эдуарду Арцём'еву надаўна споўнілася 85 гадоў. Творца стаў адным з першых савецкіх кампазітараў, якія працавалі ў жанры электроннай музыкі. Яго творы гучаць у больш як 270 фільмах. Эдуард Арцём'еў — чатырохразовы лаўрэат Дзяржаўнай прэміі РФ у галіне літаратуры і мастацтва, удасцены расійскай тэатральнай прэміі «Залатая маска» ў намінацыі «Работа кампазітара ў музычным тэатры».

Кніжны сэрвіс «ЛітРес» і выдавецтва «Эксмо» ў 60-годдзя расійскага пісьменніка Віктара Пялёва выпусцілі аўдыягід па месцах, звязаных з яго маскоўскім жыццём. У яго ўвайшлі 10 адрасоў, прайшоўшы па якіх, слухачы змогуць больш даведацца пра жыццё і творчасць пісьменніка, перадае «ИТАР-ТАСС». Паслухаць аўдыягід у агучванні Максіма Суханава можна бясплатна ў «ЛітРес: Журнал». Тэкст для гіда напісаў журналіст Валдзім Смыслоў. Адрэаўным пунктам прагулкі па мясцінах Віктара Пялёва стаў дом № 8 на Цвярской вуліцы, дзе ён нарадзіўся, вырас, а таксама пазнаёміўся з будызмам, які неўзабаве стаў неад'емнай часткай многіх яго твораў. У гід таксама ўвайшлі маршруты, звязаныя з вучобай, часопісамі і выдавецтвамі, якія публікавалі кнігі аўтара, а таксама апошнія вядомыя месца знаходжання пісьменніка ў Паўночным Чартанаве.

Рэжысёр Стывен Спілберг дадасць да вялікага спіса ўзнагарод «Залатога Мядзведзя» Берлінале. Прывя за кар'ерны дасягненні будзе ўручаны панастроўчыку падчас 73-га штогадовага фестывалю, які пройдзе з 16 да 23 лютага. «Дзякуючы сваёй неверагоднай кар'еры, Спілберг не толькі зачараваў пакаленні глядачоў па ўсім свеце, але і надаў кіно новае значэнне фабрыкі мрояў», — гаворыцца ў заяве праграмных дырэктараў агляду. Таксама на фестывалі пакажуць урнукі з галоўных работ рэжысёра. За сваю кар'еру яму ўдалося сабраць тры «Оскары», сем «Залатых глобусаў», 12 прэміі «Эмі» і іншыя. Яго новая напаяўтабіяграфічная стужка «Фабельманы» ўжо выйшла ў пракат ЗША і сабрала захопленыя волдукі крытыкаў, гаворыцца на сайце партала «film.ru».

Больш за 400 прадметаў рэвізіту з амерыканскіх фільмаў выстаўлены на аўкцыён Heritage Auctions у Нью-Ёрку. Па словах яго віцэ-прэзідэнта Джо Мадалена, дадзеныя таргі — значная падзея, напоўнена ўспамінамі і чараўніцтвам гістарычных карцін, якія цешылі ў дзяцінстве, і сучасных фільмаў, якія прымушаюць ісці наперад. Як інфармуе «ИТАР-ТАСС», стартаваў цана залатога білета з фільма «Вілі Вонка і шакаладная фабрыка» (1971 год) складала 20 тыс. долараў, чашы Грааля з «Індыяны Джонса і апошняга крыжовага паходу» (1989 год) — 15 тыс., шчыта Капітана Амерыкі з кінастужкі «Мсціўцы: фінал» (2019 год) — 50 тыс., а матацыкла Арнольда Шварцэнегера з «Тэрмінатара» (1991 год) — 125 тыс.

Цікавінкі ад Яўгеніі ШЫЦЬКІ

Калектыв «Праспект» з Цюмені.

Калі гаворыць цела

Уступ. Мінск

«Нішто не можа быць больш выразным, чым чалавечае цела», — сказаў Валянцін Елізар'еў. На працягу пяці дзён у заснежаным Віцебску адбываўся сапраўдны трыумф мастацтва танца. Дакрануцца да таямнічага і прыцягальнага свята мог кожны наведвальнік *IFMC* — *International Festival of Modern Choreography*.

Мерапрыемствы, звязаныя з Міжнародным фестывалем сучаснай харэаграфіі, пачаліся за тыдзень да афіцыйнага адкрыцця. 17 лістапада ў Мінску адбылася прэс-канферэнцыя, падчас якой арганізатары *IFMC* падзяліліся планами і пазнаёмілі з праграмай.

Распачала сустрэчу Таццяна Пархамовіч, намеснік начальніка аддзела прафесійнага мастацтва ўпраўлення мастацтваў Міністэрства культуры Рэспублікі Беларусь: — Фестываль адразу, ад моманту з'яўлення, заявіў пра сябе як вельмі цікавы культурны праект. Аднак пранесці яго скрозь гады — няпростая справа. Гэта цалкам заслуга арганізатараў і ўсебаковай падтрымкі дзяржавы. Сучасная харэаграфія — надзвычай цікавая тэма, кірунак, які дазваляе падзяліцца ўражаннямі і пачуццямі сённяшняга дня. Для нас вельмі істотна працягваць гісторыю фестывалю і не дапусціць больш перапынкаў.

Пра актуальнасць мастацкага кірунку выказалася і Марына Раманоўская, намеснік генеральнага дырэктара па спецыяльных праектах Цэнтра культуры г. Віцебска, дырэктар *IFMC*:

— У гісторыі фестывалю быў перапынак на два гады з прычыны пандэміі, таму нам давялося адмяняць мерапрыемствы. Аднак дзякуючы напрацаванаму досведу, сёння нескладана вярнуцца на звыклыя рэйкі і працягнуць *IFMC*. Мы ўдзячны ўсім структурам і арганізацыям, якія дапамаглі і паскорылі правядзенне фестывалю. Спадзяёмся, што калектывы прадэманструюць на віцебскай сцэне адкрыццё ў харэаграфіі.

Святлана Гудкоўская, загадчыца кафедры харэаграфіі Беларускага дзяржаўнага ўніверсітэта культуры і мастацтва, падзялілася думкамі аб месцы *IFMC* у культурным жыцці краіны:

— Фестываль сучаснай харэаграфіі ў Віцебску з'яўляецца цудоўнай адукацыйнай платформай. Для маладых танцоўраў важна не толькі прымаць удзел у майстар-класах, але і глядзець на сучасныя спектаклі, знаёміцца з калегамі з іншых краін. Унікальны, легендарны фестываль, які мы чакаем штогод.

Вялікі тэатр — IFMC

Ігар Колб, галоўны балетмайстар Вялікага тэатра, старшыня журы Міжнароднага фестывалю сучаснай харэаграфіі, стаў ініцыятарам правядзення ўнікальнага майстар-класа для ўдзельнікаў конкурсу.

«Вялікі — *IFMC*. Балетны партнёрінг» адбыўся 21 лістапада ў памяшканні цэха тэатра, дзе ствараюцца дэкарацыі для пастановак. У прасторнай зале сабраліся навучэнцы шматлікіх харэаграфічных школ, каледжаў, БДУКМ, Беларускай акадэміі музыкі і іншых устаноў.

Маладыя танцоры мелі ўнікальную магчымасць паўдзельнічаць у класе вядомага расійскага харэографа Вольгі Поны, мастацкага кіраўніка Чалябінскага тэатра сучаснага танца, лаўрэата расійскай Нацыянальнай тэатральнай прэміі «Залатая маска».

Разам з Вольгай Понай у майстар-класе прымалі ўдзел два танцоры Чалябінскага тэатра сучаснага танца — Таццяна Крыцкая і Дзмітрый Чагадар. Вопытныя артысты дзяліліся не толькі канкрэтнымі тэхнікамі ўзаемадзеяння партнёраў, але і дэталямі, таямніцамі майстэрства.

У цэхо Вялікага тэатра панавала атмосфера натхнення і ўзрушанасці. Дзякуючы сталым майстрам сцэны маладыя танцоры атрымалі досвед у такіх істотных аспектах партнёрінгу, як работа з прасторай і ўменне запяўняць яе цэлам, работа з рытмічнымі малюнкамі, каардынацыя і магчымасці кантролю ўласнага цела.

Пасля майстар-класа танцоры Чалябінскага тэатра сучаснага танца прадэманстравалі фрагменты сольных спектакляў. Таццяна Крыцкая выканала сцэны з пастаноўкі «Дзюймовачка» — намінант на прэмію «Залатая маска». А Дзмітрый Чагадар прадставіў спектакль уласнай пастаноўкі «Працягальны», лаўрэат фестывалю монаспектакляў «Монафэст-2022».

Адкрыццё. Віцебск

23 лістапада, перад пачаткам урачыстай цырымоніі адкрыцця, у сэрцы фестывалю, канцэртнай зале «Віцебск» — адкрыліся дзве выстаўкі, прысвечаныя танцу і стварэнню танцоўраў.

Так, савецкі артыст балета, балетмайстар, народны артыст СССР Уладзімір Васільеў прывёз на фестываль калекцыю сваіх карцін. Выстаўка «Пэндзаль, які танцуе» дэманстравалася на працягу ўсіх фестывальных дзён.

Заканчэнне. Пачатак на 1-й стар.

Маскоўскі фатограф Руслан Сюнякоў, больш вядомы як *Rust2D*, стварыў серыю фотаздымаў танцоўраў сучаснага кірунку і артыстаў балета, якую назваў «Грузчыкі ветру» — погляд сучасніка на танец, яго стварэнне, пластыку і цела.

Падчас адкрыцця XXXIII Міжнароднага фестывалю сучаснай харэаграфіі традыцыйна прадставілі кожны з калектываў, якія прынялі ўдзел у міжнародным конкурсе.

Валерый Грамада, першы намеснік міністра культуры, зачытаў прывітанне фестывалю ад Анатоля Маркевіча, які адзначыў, што без *IFMC* немагчыма ўявіць сучасны свет танца ў Беларусі і за мяжой, фестываль стаў непаўторнай пляцоўкай для прасоўвання авангардных ідэй у галіне харэаграфіі.

— Нарэшце гэты фестываль, гэтая феерыя вярнулася да нас. Мы ўсе гатовы на некалькі дзён прысвяціць сябе дзеі на сцэне. Я ганаруся тым, што мой родны горад — магніт для таленту, для такіх падзей, — адзначыў старшыня Віцебскага абласнога выканаўчага камітэта Аляксандр Субоцін.

У другім аддзяленні перад глядачамі паўстала містычны і складаны гісторыя. Спектакль «Рахманінаў» у выкананні Дзяржаўнага маладзёжнага ансамбля песні і танца «Алтай» імя Ф. Бярэзікава, на думку В. Васільева, адкрыў новы перыяд у сучасным танцы. Народны артыст падкрэсліў, што гэта звязана з мастацкім кіраўніком і харэографам Аляксеем Растаргуевым.

Шматгранны і хаатычны спектакль набываў новыя фарбы і сэнсы дзякуючы музыцы Сяргея Рахманінава. Калектыв Аляксея Растаргуева дэманстравалі найлепшыя здабыткі харэографіі XX стагоддзя. Пластыка і мова цела танцоўраў

былі падпарадкаваны мелодыі і сюжэту. Мастак, жанчына і дэман — кожны з герояў рухаўся ў сваім кірунку і нават плоскасці, аднак у патрэбны момант яны спляліся ў адзін вузел.

Эпілог. Гран-пры

На працягу чатырох дзён было паказана сем спектакляў і харэаграфічных дывертисментаў. Сярод самых ярскіх вярта адзначыць дзве пастаноўкі, прадэманстраваныя ў сценах Нацыянальнага акадэмічнага драматычнага тэатра імя Якуба Коласа: «Гаудзі» і «Не будзіце сабаку, які спіць».

«Гаудзі» — спектакль незалежнай кампаніі сучаснага танца «*LIBERTATEM*» пад кіраўніцтвам харэографа Вікторыі Арчэя. Гэта гісторыя творчага жыцця і забытанага шляху вядомага іспанскага архітэктара Антонія Гаудзі. Красамоўныя рухі, рваная мелодыя кампазітара Май Гарат, спецыфічная гульня з прадметамі сталі элементамі пастаноўкі, якія засталіся ў памяці.

Так, адным з цэнтральных прадметаў на сцэне была лесвіца, якая, безумоўна, адсылае нас да самага знакамітага праекта архітэктара Саграда Фамілія — храма Святога Сямейства, будаўніцтва якога працягваецца з 1882 года да цяперашняга часу.

Пастаноўка беларускага харэографа Вольгі Лабоўкінай «Не будзіце сабаку, які спіць» стала адной з самых запамінальных падзей усяго фестывалю. На гэта паўплывалі як харэаграфія, да стварэння якой далучыліся і артысты казанскага тэатра танца «Дарога з горада», так і сюжэт аднайменнай п'есы англійскага драматурга Джона Прыстлі, пакладзены ў аснову.

Прэзентацыя ўдзельнікаў конкурсу.

У спектаклі Вольгі Лабоўкінай танцавалі не толькі людзі, а, здаецца, і ўсё навокал: стол, шматлікія крэслы, нават само паветра на сцэне. Перад глядачамі разгортаецца гісторыя аднаго вечара. Выпадковыя абставіны, што адкрыліся ў сямі, дазваляюць разблытаць клубок падзей. Напружанне сцэн настолькі невыноснае, што адзіная магчымасць ад яго пазбавіцца — зламаць крэслы.

Асаблівым стаў для гасцей фестывалю вечар-прысвячэнне Яўгенію Панфілаву, знакамітаму расійскаму танцору і харэографу, стваральніку тэатра «Балет Яўгенія Панфілава». Група тэатра выканала дзве яго вядомыя пастаноўкі — балет «Капітуляцыя» і харэаграфічны дывертисмент «Працяг будзе».

Пасля кожнага спектакля глядачы і выканаўцы маглі пазнаёміцца бліжэй. Пад кіраўніцтвам кандыдата мастацтвазнаўства Дар'і Кажамыкі праводзіліся сустрэчы артыстаў тэатра і глядачоў. Напоўненыя шчырым захапленнем і ўдзячнасцю, яны падводзілі фінальныя рысы і давалі неабходныя адказы.

Паралельна з разнапланавымі пастаноўкамі адбываліся і конкурсныя паказы. Члены журы і экспертнага савета ацэньвалі прадстаўленыя харэаграфічныя нумары. Па выніках закрытых тураў у фінал прайшлі 15 калектываў з Беларусі, Расіі ды Казахстана.

Гран-пры Міжнароднага фестывалю сучаснай харэаграфіі ў Віцебску сёлета атрымаў калектыв з Цюмені «Праспект» за нумар «Любая дзея нараджае супраціў». У пастаноўцы харэограф Аксана Бакланова разам з танцоўрамі паспрабавала перасэнсаваць эвалюцыю чалавека і тое, што з ім адбываецца.

Спецыяльнай прэміяй Яўгена Панфілава адзначылі праект Валянціна Ісакава «Х-перменты» Гомельскага дзяржаўнага каледжа мастацтваў імя Н. Ф. Сакалоўскага за выступленне «Планета А».

Яна ЦЭГЛА
Фота БелТА

Пражытае — не забытае

Паэт Аляксей Русецкі — адзін з нямногіх беларускіх творцаў, хто, прайшоўшы дарогамі Вялікай Айчыннай вайны ад першага да апошняга дня, з войскам не развітаўся. Пасля пераможных салютаў сорак пятага капітан Аляксей Бурдзэль, а гэта яго сапраўднае прозвішча, шыняля не зняў. Працягвалася Другая сусветная вайна. Баявыя дарогі павялі Аляксея Сцяпанавіча на Далёкі Усход. Пасля былі Манголія, Кітай... Не пісаць пра гэта не мог, не меў такога права:

*Маладосць не бульварнай дарожкай,
не пракосам у краі лясным —
мне яна часам сніцца бамбёжкай,
віскам кулі і стогнам лясным.*

*Ды яшчэ іншы раз на экране
зноў ідзе яна ў дыме баёў;
не здзіўлена, што з мужным трываннем
Мы заяцта рабілі сваё.*

Сын мужыцкі да ведаў здатны

Нарадзіўся ён 4 снежня 1912 года ў вёсцы Студзенец, што месціцца на багатай на таленты касцюковіцкай зямлі. Магчыма, хто запамятаваў, то нагадаю. Гэта малая радзіма народнага паэта Беларусі Аркадзя Куляшова і народнага пісьменніка Івана Чыгрынава, найцудоўнейшага паэта Алеся Письмянкова... У гады маленства Аляксея Русецкага гэта быў Клімавіцкі павет Магілёўскай губерні, цяпер Касцюковіцкі раён.

Біяграфія паэта шмат у чым тыповая для творцаў, якія сталелі, акрыленыя зменамі, што адбываліся пры савецкай уладзе. У нечым яна тыповая і для сялянскага роду, з якога ён выйшаў. Прадзед быў прыгонным, дзед — неписьменным селянінам. Бацька, праўда, пісаць-чытаць навучыўся, але якой карысці з той граматы ў высокай глушы. У пошуках лепшай долі Сцяпан Бурдзэль падаўся на данбаскія шахты. Хацеў зарабіць грошай, каб паехаць у Амерыку. Толькі не пананцавала: у забой моцна прастудзіўся. Вярнуўшыся дамоў, доўга хварэў. Калі ж стаў на ногі, пачалася Першая сусветная вайна. Яго спачатку забралі ў апалчэнне, а пасля і на фронт. Ды калі не шанцуе, то не шанцуе. У баях пад Варшавой быў цяжка паранены і памёр у шпіталі.

Аляксею тады было ўсяго два гады. Маці неўзабаве другі раз выйшла замуж, а сына аддала на выхаванне дзеду. Крыху падросшы, Аляксей стаў яго добрым памочнікам па гаспадарцы. Прамоўленае ў вершы «"Я — мужыцкі сын..."», напісанае ў сталым узросце, — толькі частка яго тагачасных клопатаў:

*Колькі летаў сам нагамі босымі
чуў цяпло вільготнай баразны,
захлынаўся на пакосе росамі,
ветрам дыхаў жытнім і лясным.*

Ад сялянскіх клопатаў не адышоў і пасля заканчэння мясцовай пачатковай школы, калі вучыўся ў касцюковіцкай сямігодцы. Паступіў толькі з другога заходу. У аўтабіяграфіі прызнаваўся: «Вучыцца было няцяжка, але вясной і восенню я часам спазняўся на ўрок. Пакуль прывядзеш каня з начлегу, паснедаеш, прабяжыш пяць кіламетраў да школы — сонца высока». Не толькі дзеду дапамагаў, а і бабулі, знаёміў іх з часопісам «Сам сабе аграном».

У шостым класе яму прапанавалі пайсці на курсы, на якіх рыхтавалі да паступлення ў тэхнікум. За тры месяцы паспяхова асвоіў праграму сёмага класа і стаў студэнтам Аршанскага белпедтэхнікума. Праз год збіраўся паступаць у Беларускі дзяржаўны ўніверсітэт. Аднак дзядзька, які жыў у Маскве, параіў яму здаваць экзамены ў Маскоўскі зоветэрнарны інстытут. Маўляў, Масква ёсць Масква. Магчыма, і не стаў бы пісьменнікам, калі б...

Вопыт творчы і жыццёвы

Яшчэ ў пачатковай школе захапіўся паэзіяй. Вывучыў вершы Аляксандра Пушкіна, Міхаіла Лермантава, Сямёна Надсана, Янкі Купалы, Якуба Коласа, паэму «Тарас па Парнасе», якія дэкламаваў на вечарах. Выпускаў насценныя газеты, з сябрамі арганізоўваў спектаклі. У Маскве таксама хутка знайшоў аднадумцаў. Балазе было дзе сабрацца: у Беларускім клубе пад кіраўніцтвам кампазітара Нещера Сакалоўскага ладзіў свае канцэрты хор. На літаратурныя дыспуты збіраліся гэтакія ж маладыя, як і Нещер Фёдаравіч, паэты Аляксей Зарыцкі, Алесь Жаўрук, Андрэй Ушакоў.

Інстытут Аляксей Русецкі скончыў у 1935 годзе з дыпламам урача-кэтарыёлага. Па размеркаванні накіравалі ва Узбекістан, але працаваў там нядоўга: праз тры месяцы прызвалі ў войска. Служыў у кавалерыйскай дывізіі ў Смаленску, Барысаве, а пасля звальнення ў запас працаваў у Маскоўскім мікрабіялагічным інстытуце. Занятак, як няцяжка заўважыць, далёка не паэтычны, аднак лірыка па-ранейшаму не адпускала. Ужо і сам пісаў вершы.

У 1934 годзе ў газеце «Літаратура і мастацтва» дэбютаваў вершам «Другое спатканне». Праз год надрукаваўся ў альманаху «Аднагодкі», часопісе «Польны рвалюцыі». Гэтыя творы, а таксама і пазнейшыя, уключаючы артыкул «Раскрыць вобраз станоўчага героя», напісаны ў саўтарстве з Антонам Бялевічам («ЛіМ», 1948, 10 красавіка), падпісаны псеўданімам А. Бурдзель. Як Аляксей Русецкі ўпершыню выступіў у першыя тры толькі ў 1949 годзе. Новае літаратурнае прозвішча адкрыла чытачу і новага цікавага паэта, бо нельга не пагадзіцца з Уладзімірам Гіламедавым, што «ў цэлым жа вершам пачатковага перыяду <...> бракавала асабістага падыходу аўтара да жыццёвых з'яў і так неабходнай у лірыцы ўнутранай разняволенасці і шырыні гучання».

Паэтычны вопыт да яго прыйшоў з вопытам жыццёвым. А ў ім на першым месцы была вайна. Зразумела, лепей было абысціся без яго. Ды Аляксей Сцяпанавіч не мог заставацца ўбаку ад падзей Вялікай Айчыннай вайны.

Свая адсыя

Адна з сустрэч з Аляксеем Русецкім асабліва запомнілася. Напярэдадні чарговага Дня Перамогі тагачасны галоўны рэдактар «ЛіМа» Алесь Жук напасіў пагутарыць з Аляксеем Сцяпанавічам, засяродзіўшы ўвагу і на яго баявой біяграфіі, каб раскажаць аб гэтым чытачам. Так напісаўся матэрыял «3 мінулым саманасам», што быў змешчаны ў нумары ад 8 мая 1981 года.

Настрой у нас абодвух быў цудоўны. Прабачце за цытату: «За акном — вясна, запозненная, халаднаватая, але чаканая, як заўсёды. На стале — кніжкі Аляксея Сцяпанавіча. Напярэдадні я занавя прачытаў іх, гэтыя кніжкі. І прызнаюся: змест і значнасць яго паэзіі, яе непаўторнасць, яе вялікую жыццёвую сілу адчуў ва ўсёй паўнаце менавіта цяпер, пры ўважлівым перачытванні. Мабыць, сапраўды, для ўспрымання паэзіі патрэбны сваеасаблівыя абставіны, той душэўны стан, калі сказанае аўта-

Аляксей Русецкі.

рам становіцца для цябе асабліва дарагім і бліжкім...»

Тады Аляксей Русецкі згадаў галоўнае са сваёй ваеннай біяграфіі. Апавядаў аб тым, як 30 мая 1941 года яго з Мінска, дзе працаваў у бактэрыялагічнай лабараторыі, прызвалі на вайсковыя зборы, што праходзілі пад Масквой, у Кузьмінках, у былым маёнтку князёў Галіцкіх. Пасля выступлення Молатова па радыё аб нападзе фашысцкай Германіі на Савецкі Саюз усім загадалі вяртацца ў часці, да якіх былі прыпісаны ваенкаматамі.

Як апавядаў Аляксей Сцяпанавіч, ён «толькі дваццаць трэцяга чэрвеня быў у Сляпянцы. Далей цягну не пайшоў, я пайшоў на вуліцу Пераможную, дзе кватараваў <...> Горад увесь гарэў — ад самага вакзала да Камароўкі. <...> Узняўшы свае рэчы (гаспадароў дома ўжо не было), я пайшоў на работу. Там таксама нікога — усё згарэла. Начальнік лабараторыі, казалі, выехаў... Нікога не было і ў ваенкамаце. Даведаўся, што трэба дабрацца ва Уручча. Падаўся і я туды. Там сабралася тысяч дзесяць мужчын. Сказалі ісці на ўсход. Помню, дайшлі да вёскі Каралёў Стан. А там трапіў пад бамбёжку».

Першыя дні вайны для яго сталі сапраўднай адсыяй. Дзень за днём ішоў на ўсход, бачачы смерць і слёзы, пакуты і гора, ішоў з адным жаданнем — стаць у шэрагі абаронцаў Радзімы. На фронце быў са студзеня 1942 года. Служыў начальнікам палова лабараторыі на Калінінскім, Заходнім, 3-м Прыбалтыйскім франтах. Дзень Перамогі сустрэў непадалёку ад Рыгі. А восенню 1943 года пад Смаленскам, пад Духаўшчынай, напісаў верш «Наступ» — адзін з найлепшых не толькі ў яго «ваеннай» творчасці, але і ва ўсёй беларускай паэзіі на гэтую тэму:

*Нас тысячы ўсталі з адным «ура!»,
пайшлі мы жалезным маршам —
насталая пара, прыйшла пара,
пара перамогі нашай.*

*Нішто цяпер не стрывае нас:
ні бомбай цяжкай удары,
ні востры свінец кулямётных трас —
чужынцам настаў час кары.*

Перамога як прыроды абуджэнне

Ёсць у Аляксея Русецкага і яшчэ адзін цудоўны верш — «Май», напісаны ў 1945 годзе адразу пасля капітуляцыі гітлераўскай Германіі. Тады ён знаходзіўся ў Курляндцы: «Была акружана Тукумская групоўка немцаў. Нягледзячы на тое, што яны былі ўзяты ў кальцо савецкімі войскамі, здавацца не хацелі. Да самага дзвяцятага мая ішлі баі. І вось ноччу на хутар, дзе знаходзіўся і са сваімі байцамі, са штаба прыскакаў на

кані веставы і паведаміў: «Таварыш, капітан. Мір!»

Напісаліся радкі пра ўслаўленне самога жыцця, а калі канкрэтней — вясны і прыроды, пра адраджэнне яе, а чаканая Перамога яшчэ больш спрыяла гэтаму:

*Зямля марнела б ад былых нягод,
каб не ўбірала сокі, фарбы мая,
як ён з глыбокіх зерневых дрымот
раллю злёўным пер'ем прабівае;
як на галі са скручаных вузлоў
ён выпірае, шырыцца ў ветры,
дрыжыць празрыстым лісцем,*

*бы святло
спіртových, лёгкіх аганькоў на ветры;
як, адраціўшы вускі, паўзе
мясістым хмелем па камлях дубовых,
праменні ў іскры дробіць па расе,
блішчыць на красках пылам
каляровым.*

Першая яго кніга «У заўтрашні свет» як для паэта выйшла пазнавата, у 1951 годзе, але ў далейшым працаваў актыўна: «Святло акон тваіх» (1959), «Усход і захад» (1962, дарэчы, гэта першае яго выбранае), «Яго Вялікасць» (1965), «Служба святла» (1967), «Вершы і паэма» (1969, серыя «Бібліятэка беларускай паэзіі»), «Зямля гаворыць зорам» (паэмы і вершы, 1971), «Два колеры жыцця» (1973, выбранае), «Позірк» (1977), «Паэмы» (1979), «Крокі сэрца» (1980, адзначана Літаратурнай прэмія імя Аркадзя Куляшова), «Хвала жыццю» (1987) і іншыя. У 1982 годзе выйшлі Выбраныя творы ў 2 тамах.

Паэзія Аляксея Русецкага годна прапісалася ў сучаснай беларускай літаратуры. Гаворачы аб яго побытках, нельга забываць, што важкі ўклад ён унёс і ў развіццё жанру паэмы. «Вечер XX стагоддзя», «Другі пачатак», «Яго Вялікасць», «Маналог Зямлі», «Поле жыцця», «Поклік» — гэтыя і іншыя творы сведчаць аб тым, што Аляксей Сцяпанавіч паспяхова асэнсоўваў надзённыя праблемы жыцця, паказваючы і раскрываючы яго ва ўсёй шматграннасці і значнасці. У іх — вопыт мастака слова, які з кожнай новай паэмай глыбей пранікаў у сутнасць з'яў і падзей, маштабнай глядзеў на сувязь чалавека з часам, на ўзаемаадносінны з людзьмі. Паэт-франтавік не толькі ў паэмах, але і ў многіх верхах востра ўзімаў і праблемы міру, захавання спакою і ўсяго жывога на зямлі.

У паэме «Другі пачатак», напрыклад, цесна пералеплены мірныя, пасляваенныя будні і падзеі вайны. Робячы экскурс ва ўчарашні дзень сваіх герояў, паэт выпрабавваў іх на маральную стойкасць, чалавечнасць. Дарэчы, да адлюстравання мужнасці савецкага народа ў барацьбе з нямецка-фашысцкімі захопнікамі ў гады Вялікай Айчыннай вайны зноў вярнуўся праз сямнаццаць гадоў пасля напісання «Другога пачатку». У 1975 годзе з'явілася паэма «Поклік» пра мінскіх падпольшчыкаў.

***

У вечнасць Аляксей Русецкі пайшоў 17 чэрвеня 2000 года. Пайшоў, каб застацца ў літаратуры паэтам, чые «творы» — па вылучэнні Уладзіміра Гіламедава, — вылучаюцца інтэлектуальнымі вартасцямі, у роздуме аўтара над праблемамі навукова-тэхнічнага прагрэсу, судносінамі прыроды і культуры заўсёды прысутнічае выразны гуманістычны пошук і клопат пра будучыню. На агульныя пытанні часу ён шукаў свае адказы, пазначаныя праўдай асабіста перажытага, і яны, гэтыя адказы, гучаць у яго <...> на нашу думку, не менш пераканаўча, чым у шырокавядомых А. Куляшова, М. Танка, П. Панчанкі, А. Пысіна...»

Алесь МАРЦІНОВІЧ

ПЛЕНУМ СПБ ПА ДЗІЦЯЧАЙ ЛІТАРАТУРЫ

Як прывабіць да кнігі

Напярэдадні маштабнага і непераўздзенага па сваёй значнасці для фарміравання цікавасці дзяцей да чытання мерапрыемства, што арганізаваў Саюз пісьменнікаў Беларусі — пленум па дзіцячай літаратуры — Таццяна Швед, дырэктар Цэнтралізаванай сістэмы дзіцячых бібліятэк г. Мінска, распавядае пра супрацоўніцтва з пісьменніцкай суполкай, пра міжнародны досвед у рабоце бібліятэк і пра тое, чым зараз захапляюцца дзеці і падлеткі.

Фота Кастуся Дробова.

Таццяна Швед.

— Таццяна Аляксееўна, ці чакаць часоўці асаблівага ад мерапрыемства маленькім чытачам — уласна тым, дзеля каго ўсё і задумвалася?

— Каб ведаць, што цікава нашаму чытачу, што ён чакае ад дзіцячага пісьменніка, мы праводзім анкетаванне як чытачоў, так і загадчыц дзіцячых бібліятэк з мэтай высветліць, якіх літаратараў малыя чытаюць часцей, што з класікі ім найбольш падабаецца, чаму менавіта ў бібліятэку прыходзяць дзеці, ці ёсць у іх беларускія кнігі дома і ці патрэбна больш беларускай літаратуры ад нашых выдавецтваў. Вынікі анкетавання будуць улічаны ў нашай працы ў найбліжэйшы час. У дзень правядзення пленума ў сталічных дзіцячых бібліятэках адбудзецца акцыя «Разам з кнігай мы расцём!».

Праз акцыю мы хочам больш засяродзіць увагу нашых юных чытачоў на тых пісьменніках, якія сёння шчыраюць на ніве дзіцячай літаратуры — у бібліятэках адбудуцца сустрэчы з аўтарамі. Незвычайным будзе тое, што прыедуць яны з усёй краіны. Так, у дзень правядзення пленума кніжніцы наведуюць пісьменнікі з Гродзенскай вобласці, адкрыюць нашым маленькім чытачам сакрэты сваёй творчасці. Мяркую, што акцыя гэтая, акрамя наведвальнікаў, патрэбна як дзіцячым бібліятэкарам, так і самім пісьменнікам — кожны з іх хоча, каб твор яго публікавалі і чыталі, каб кнігі карысталіся попытам, а таксама прыцягвалі новых аматараў, якія, можа, дагэтуль і не чыталі па-беларуску, але вось пабачылі выданне, патрымалі ў руках і зацікавіліся.

Акрамя таго, у межах акцыі адбудуцца кніжныя выстаўкі, падрыхтаваныя з мэтай папулярызацыі творчасці беларускіх аўтараў.

Хай чытачы часцей зазіраюць на наш сайт, каб не прапусціць тую ці іншую цікавую сустрэчу — анонс абавязкова будзе. Змесціць інфармацыю і ў сацыяльных сетках. У каго не атрымаецца сустрэцца з пісьменнікам, зможа паглядзець інфармацыю на сайце.

— Нягледзячы на тое, што дзіцячых пісьменнікаў шмат і яны пастаянна ў розных формах працуюць з дзецьмі, ёсць кола праблем, пра якія і пойдзе гаворка на пленуме...

— Лічу, што наша дзіцячая літаратура цяпер імкліва развіваецца. Яшчэ 10—15 гадоў таму была зусім іншая сітуацыя. Калі ў тых часы абмяркоўвалі стан дзіцячай літаратуры, то прыйшлі да высновы, што выданняў для дзяцей, асабліва малодшага ўзросту, у нас не хапае: кніг выходзіла вельмі мала. Раней існавала выдавецтва «Онацтва» — яно спецыялізавалася на дзіцячай літаратуры — сярод аўтараў праводзіўся строгі адбор. Была сур'ёзная канкурэнцыя, якую вытрымлівалі толькі найлепшыя творы для дзяцей, гэта спрыяла якасці дзіцячай літаратуры. Але разам з тым існаваў недахоп кніг. Калі час змяніўся і выдавецтва гэтага не стала, дзіцячая літаратура памешчалася. Але цяпер і Выдавецкі дом «Звязда» і «Мастацкая літаратура», і «Адукацыя і выхаванне» рыхтуюць кнігі для дзяцей. У гэтых установах да дзіцячых кніг ста-

вяцца вельмі сур'ёзна: і да якасці твораў, і да ілюстрацый, і да афармлення. Але калі кніжка добрая, то яна абавязкова пабачыць свет. Тут праблема ўжо для выдавецтва: бывае складаным на ўзроўні рукапісу вызначыць, ці будзе твор карыстацца ў маленькага чытача попытам. Так, рызыка ёсць заўжды.

Але дзяржава падтрымлівае выданне дзіцячай літаратуры: каб кніга была танней для пакупніка, на яе выдаткоўваюцца бюджэтныя сродкі. Таму нашы дзеці маюць магчымасць чытаць беларускую

Выстаўкі, што арганізоўваюцца для дзіцячага чытача, не такія, як зазвычай для дарослага — з асаблівасцямі, адпаведнымі ўзросту.

У дзіцячых бібліятэках вельмі добрыя кніжныя фонды — можам выдаць чытачу практычна любую кнігу, што пабачыла свет у нашых выдавецтвах, а таксама класічныя творы.

Вось гэтыя моманты і будуць адлюстраваны на пленуме. Акрамя таго, як бібліятэкар лічу патрэбным выказаць меркаванне аб тым, што ў Беларусі

— Ці могуць расійскія бібліятэкі штосці пераняць ад нас?

— Супрацоўнічаем з расійскімі бібліятэкамі даўно, доўгі час дзелімся на працоўкамі. Так, ёсць нават дагавор аб супрацоўніцтве з Дзіцячай бібліятэкай імя Альберта Ліханавы з Белгарада. Выдатны досвед, якім хочацца падзяліцца, — дзейнасць у сацсетках, на інтэрнэт-рэсурсах, супрацоўніцтва менавіта з беларускімі пісьменнікамі, з партнёрамі. Штогод мы ўдзельнічаем у расійскіх прафесійных мерапрыемствах, а расійскія калегі — у нашых. Апошнім часам у сувязі з пандэміяй удзельнічаем у вэбінарах. А ў акцыі «Чытаем беларускую кнігу», якую правалі ўжо двойчы, далучыліся і чытачы расійскіх бібліятэк.

— Калі вярнуцца да праблем дзіцячага чытання, падкажыце, ці існуе сёння механізм узаемадзеяння бібліятэк з выдавецтвамі па пытанні найбольш запатрабаванай літаратуры?

— Бывае, што мы прапаноўваем, падказваем. Так, сёння дзеці найбольш чытаюць пра сваіх сучаснікаў, пра іх паводзіны. Любяць цікавыя гісторыі, асабліва фэнтэзі. Выдавецтвы прыслухоўваюцца да бібліятэкараў, ім важна, каб дзіця настолькі ўпадала кнігу, што папрасіла ў бацькоў яе купіць. Вось у такой форме і супрацоўнічаем — і з Міністэрствам інфармацыі, і з выдавецтвамі. Некалькі гадоў таму бракавала кніг для дашкольнага, у якіх было б шмат малонкаў і мала тэксту. Цяпер пытанне вырашылася, не ў апошнюю чаргу дзякуючы перамовам.

— А што можаце сказаць пра вашых чытачоў?

— Ёсць сярод іх асабліва катэгорыя — падлеткі. Кажуць, што падлеткі не чытаюць альбо чытаюць у тэлефоне. Мы, бібліятэкары, так бы не сказалі.

У бібліятэцы № 7 ёсць «Тынейджарская пляцоўка» — яе наведваюць падлеткі і абмяркоўваюць свае справы. Яны бачаць, якія кнігі ёсць у бібліятэцы, што чытаюцца, напрыклад, выданні па псіхалогіі — гэта выклікае іх цікавасць. Лічу, што калі б адпаведнай літаратуры было больш, то падлеткі чыталі б больш.

Фота з архіва Цэнтралізаванай сістэмы дзіцячых бібліятэк г. Мінска.

кнігу. А яна вельмі патрэбна: бацькі з малымі часта звяртаюцца ў бібліятэкі з запытамі пра кнігі на беларускай мове. І магу з гонарам зазначыць, што сёння бібліятэкі маюць магчымасць прапанаваць адпаведную літаратуру для дамашняга чытання, і гэта ідзе толькі на карысць маленькаму беларусу, які разам з сям'ёй вывучае родную мову. Творы, што выходзяць у нашых выдавецтвах і якія мы выкарыстоўваем у сваёй рабоце, маюць уплыў і на патрыятычнае выхаванне школьнікаў.

Таму лічу, што добрая дзіцячая літаратура — тая, у якой задавальняе ўсё: і сучаснае афармленне, і фармат, зручны для таго, каб дзіця магло пакаласці кніжачку ў партфель і ўзяць з сабой, — ёсць і развіваецца. Адносна пленума можна толькі пажадаць, каб адбылася добрая канструктыўная размова, каб прыслухаліся да бібліятэкараў і настаўнікаў, каб увага да дзіцячай літаратуры павялічылася.

— А вы пра што маеце расказаць на пленуме?

— Будзе даклад аб супрацоўніцтве дзіцячых бібліятэк з Саюзам пісьменнікаў Беларусі, а таксама пра тое, якая літаратура карыстаецца ў юных чытачоў попытам, якія беларускія кнігі найбольш запатрабаваны.

Сёння кожная бібліятэка надае шмат увагі прапагандзе айчынных кніг. Ёсць сярод бібліятэк такія, дзе працуе «Беларуская хатка» — там праходзяць сустрэчы з пісьменнікамі. Прыходзяць у «Беларускую хатку» зусім маленькія дзеткі, дашкольнікі. Ёсць і клуб «Буслік», у якім адбываюцца сустрэчы з літаратурамі. Адна з наладжаных цікавых форм работы — сумесна са старэйшай Мінскага гарадскога аддзялення СПБ Міхасём Пазняковым у дзіцячай бібліятэцы № 2 — наведванне кабінета пісьменніка, дзе ёсць імправізаваны пакой, у якім на свет з'яўляюцца новыя творы, а літаратар абдумвае і абмяркоўвае іх са сваімі блізкімі.

павінна быць і Нацыянальная дзіцячая бібліятэка. Каб было больш магчымасцей і ўмоў займацца выхаваннем і адукацыяй новых пакаленняў.

— Вы збіраецеся ў камандзіроўку ў Маскву. Ёсць чым падзяліцца з супрацоўнікамі расійскіх бібліятэк?

— У Маскве адбудзецца штогадовая нарада дырэктараў бібліятэк Расійскай Федэрацыі, што абслугоўваюць дзяцей. Буду распавядаць пра супрацоўніцтва з Саюзам пісьменнікаў, пра тое, як мы прапагандуем нашы кнігі, як прывабліваем чытачоў. Але, акрамя таго, вельмі

Фота з архіва Цэнтралізаванай сістэмы дзіцячых бібліятэк г. Мінска.

хочацца паслухаць і пераняць напрацаваны расійскімі бібліятэкамі досвед па дзіцячым чытанні і міжнародным супрацоўніцтве. На гэтае мерапрыемства з'язджаюцца з усіх куточкаў Расіі — вельмі цікава даведацца, што ў розных рэгіёнах робяць для таго, каб бібліятэка і цяпер заставалася сучаснай цікавай установай для падрастаючага пакалення.

Дарэчы, ідэя «Тынейджарскай пляцоўкі» належала бібліятэкарам, якія працуюць у гэтай установе — яны аддадны сваёй справе і ўважліва ставяцца да чытачоў. Заўважылі, што тыя збіраюцца, нешта абмяркоўваюць, і прапанавалі стварыць адпаведны клуб. Цяпер дзеці самі выбіраюць час, калі прыйсці ў клуб і нешта абмеркаваць, прычым не толькі кнігі.

Гутарыла Аліса БРАТКА

І сваха, і дэтэктыв, і павадыр...

Ёсць аўтары, якія пішуць для дзяцей так, што і дарослым варта прачытаць. Таццяна Дашкевіч, вядомая паэтэса, член Саюза пісьменнікаў Беларусі, біёграф, педагог і выканаўца, менавіта з такіх творцаў.

Сёлета ў выдавецкім доме «Звязда» выйшла яе кніга для дзяцей «Куды бяжыць сабака Мэлі?». Напоўнены жыццёвымі гісторыямі для маленькіх і падлеткаў твор апавядае аб прыгодах зусім простага і беспароднага сабакі Мэлі.

Мастаком выступіла Ірына Князева. Ілюстрацыі зроблены шырокімі мазкамі і яркімі фарбамі, якімі і поўніцца свет дзяцінства. Выявы апавядаюць разам з тэкстам і вабяць ледзь заўважным адценнем прымітыўнасці. Быццам малывала рука дзіцяці, але так спрашціць можа толькі майстар.

Асаблівую ўвагу варта звярнуць на адзін і той жа сімвал, які паўтараецца абсалютна на кожнай ілюстрацыі ў кнізе, — зямны шар. Блакітны шар з няроўнымі межамі кантынентаў пераўтвараецца ў гіпермаркет «Кола», у вочы галоўнай героіні, у падарункі пад калянднай ялінкай і хаваецца нават у будцы Мэлі.

Гэты сімвал абраны не проста так. Ён надзвычай рэзануе і з назвай кнігі. «Куды бяжыць сабака Мэлі?» — вакол усяго зямнога шара! У пэўнай ступені гэта і ёсць ядро гісторыі, прадстаўленае на старонках кнігі.

Мэлі — беспародны сабачка: ці то белы ў чорныя плямы, ці то чорны ў белыя плямы. У сям'і Котавых ён з'яўляецца выпадкова — вылаўлены ў фантане ў самы спакойны выхадны дзень лета. З-за гэтага нават назва яго хацелі, як і вядомую старажытнагрэчаскую багіню, якая нарадзілася з пены марской. З'яўленне жывёлы перакульвае спакойнае жыццё вялікага сямейства дагары нагамі.

Нельга не адзначыць прапацоўку персанажаў. Сям'я, у якую трапіла галоўная героіня, складаецца з прабабулі, прадзядулі, бабулі, дзядулі, бацькоў маленькіх

Мішы з Дашай. Няпростая задача — раскрыць характар кожнага на 70 старонках кнігі.

З лёгкасцю і нават у некаторым сэнсе нязмушана аўтар паказвае асноўныя рысы кожнага з прадстаўленай вялікай сям'і праз іх стаўленне да самога сабакі падчас знаёмства ў доме.

Так, напрыклад, бабуля і на працягу ўсёй гісторыі сустрэла новага жыхара і на працягу ўсёй гісторыі працягвала пшчотна клапаціцца пра жывёлу.

ногага сапраўдным сябрам. Дзякуючы сабаку хлопчык праводзіў сваё першае слова з ідэальнай дыкцыяй. Зразумела, слова гэтае — «сабака», а адразу за ім другое — «шчасце». Міша і адзіны, каго Мэлі пускае ў сваю будку.

Разумны сабака нібыта іграе па правілах чалавечага свету. Нават падчас свайго адзінага падарожжа на аўтобусе да яго прад'яўляюць патрабаванні як да чалавека. Мэлі даводзіцца набыць квіток у кантраляра і не сядзець на месцы для інвалідаў, каб не атрымаць штраф.

З'яўленне сабакі падкрэслівае здаровыя адносіны ў вялікай сям'і — рэдкі выпадак нават для дзіцячай літаратуры. Усе прымаюць жывёлу. Нават калі ў Мэлі пачынаецца пераходны ўзрост, а разам — і шкодніцтва, то ўсе жыхары вялікага дома вучаць гадаванца і не абражаюць.

Цэлы раздзел «Непрыемнасці» складаецца са звычайных і надзвычайных пералікаў усяго наробленага Мэлі за кароткі перыяд.

Маўклівая істота не можа сказаць, але ўсё бацьчыц. Праз успрыманне сабакі пісьменніца паказвае ўласны назіранні за жыццём, тонкія і часам вострыя. Бывае няма больш храбрага і разумнага стварэння, чым Мэлі, калі падзеі разгортваюцца не найлепшым чынам.

Мэлі — больш чым проста хатняя жывёла. Менавіта знаходжанні ў доме сабака адчайна і пазбягае. Яна паспявае паспрабаваць сабе ў самых розных ролях: і сваха, і дэтэктыв, і павадыр, і нянька, і сябра. Нібы выбачаючыся за сваю «сабачасць» у сям'і з прозвішчам Котавы, аднаго дня галоўная героіня прынясе чорнае жывое кацяня, каб выправіць сітуацыю і прывесці ўсё да ладу.

Можна не сумнявацца, што новая кніга Таццяны Дашкевіч «Куды бяжыць сабака Мэлі?» будзе карыстацца папулярнасцю. Яна зацікавіць юных чытачоў і нагадае пра светлыя часы дзяцінства дарослым. Напоўненая дасціпнымі ілюстрацыямі і важнымі думкамі кніга знойдзе сваіх прыхільнікаў.

Яна ЦЭГЛА

Менавіта дзякуючы яе хітрай прыдумцы мноства разоў Мэлі будзе мець магчымасць вярнуцца да сваіх гаспадароў.

А прадзядуля, у мінулым оперны спявак, ад радаснай сустрэчы з сабачкам праспяваў: «Гэты шчанюк зусім мокры. Трэба яго выцерці ручніком і накармаць». Ён жа пасля чарговага знікнення Мэлі страціць здольнасць спяваць з-за хвалявання.

Аднак найбольшым падарункам з'яўленне сабакі ў доме стане для маладшага пакалення сям'і Котавых. Старэйшы сын Міша будзе для чатырох-

Мінулае зблізку

Нарэшце ў папулярнай серыі «Школьная бібліятэка» з'явілася кніга пад назвай «Вялікія і славытыя людзі беларускай зямлі». Падобную кнігу вучні і іх бацькі даўно чакалі, бо на ўроках і пазашкольных занятках настаўнікі апавядаюць ім пра выдатных людзей, якія ў розныя часы праславілі сваю Бацькаўшчыну, а пра іх хочацца ведаць як мага больш. Найперш выданне адрасавана дзецям малодшага і сярэдняга ўзростаў, таму выдавецтва «Беларусь», якое выпусціла яго, пастаралася, каб чытачам было зручна ім карыстацца. Для лепшага засваення матэрыялу — буйны шрыфт, але гэта, адпаведна, павялічвала аб'ём. Выйсце знайшлі ў тым, каб дакументальна-мастацкія апавяданні, матэрыялы падзяліць на дзве часткі, а ў выніку атрымаліся два зручныя для карыстання томікі.

Аўтары 1-й часткі — Уладзімір Бутрамеў і Ірына Масляніцына з Мікалаем Багадзяжам. Матэрыялы, напісаныя імі, пададзены як дзве кніжкі ў адной.

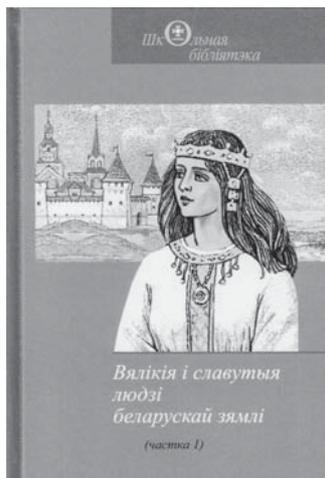
Уладзімір Бутрамеў свой апавед пачынае з самай сівай даўніны, аб чым сведчыць ужо і назва яго першага артыкула — «Легендарныя продкі беларусаў». Безумоўна, «вучоныя не могуць дакладна растлумачыць, як усё было на самым пачатку. Ды захаваўся легенды і паданні, якія апавядаюць пра гэта. Яны іншы раз падобныя на казкі, але, па-першае, нават у казцы ёсць нейкая кропля праўды, а па-другое, лепш мець адзінае ўяўленне, няхай сабе і напалову казачнае, чым блытацца ў недакладных звестках».

Такія паданні і легенды, як вядома, прысутнічаюць і ў адной з самых старажытных кніг свету — Бібліі, у летапісах, у старых хроніках». Біблію Уладзімір Бутрамеў прачытае даходліва, каб гэта было зразумела хлопчыкам і дзяўчатам. Яны даведаюцца, што стваральнікам неба і зямлі, а таксама ўсяго на ёй з'яўляецца Бог, а Адам і Ева — прапрапрапродкі ўсіх людзей, а значыць, і беларусаў. Ды і шмат чаго іншага, не менш цікавага, спазнаюць (у тым ліку тое, ад каго пайшлі славяне).

Паступова, крок за крокам, своеасаблівае падарожжа ў часе аўтар набліжае да нашых дзён. Улічваючы асноўную чытацкую аўдыторыю, у поле яго зроку трапляе той матэрыял,

тыя асобы, пра якіх абавязкова трэба сказаць. Гэтым постацам у пантэоне нават самых знакамітых беларусаў абавязкова знойдзецца месца. З мінуўшчыны ў сённяшні дзень узіраюцца Рагвалод і Рагнеда. Адчуваеш моцны поціск рукі Ізяслава і Яраслава Мудрага. Здзіўляеш мудрасці і прарорліваці Усяслава Чарадзея.

Ды і шмат хто іншы, варты ўдзячнасці і паважнага стаўлення да сябе за дастойныя справы, стане добрым знаёмцам юных беларусаў, дзякуючы

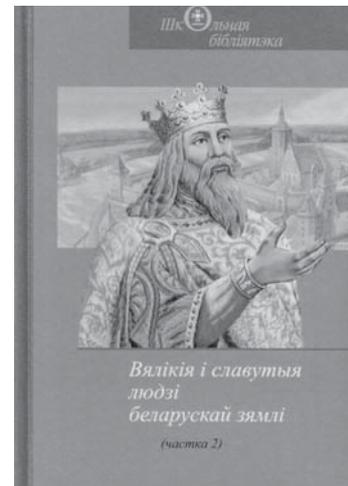

апаведу Уладзіміра Бутрамеева. Далей дзеці прыойдуць у не менш прывабны свет беларускай даўніны, раскрыты Ірынай Масляніцынай і Мікалаем Багадзяжам, якія таксама героямі сваіх твораў зрабілі людзей годных. Хоць паміж імі і праляглі стагоддзі, яны сваім жыццём сведчаць, што заўсёды, нават пры самых неспрыяльных умовах, для Бацькаўшчыны можна зрабіць шмат.

У дзень сённяшні яны глядзяць з канца XI — пачатку XII стагоддзя: «Менавіта ў тых, самыя першыя гады супрацьстаяння арміям людзей, якія бессаромна прыкрывалі сваю прагу да рабаўніцтва і гвалту імем Хрыста, Беларусь зрабіла сапраўдных рыцараў, адважных, моцных духам, высакародных. І першымі ў іх шэрагу сталі два князі з Полацкай дынастыі, родныя браты Усевалод і Вячак».

Расказваючы пра іх, аўтары кнігі ўзнаўляюць постаці не менш значныя: князі Уладзімір Васількавіч, Даўмонт-Цімафей, Давыд Гарадзенскі, Лугвен-Сямён Мсціслаўскі... Калі ж браць тых, хто жыў бліжэй да нашых дзён, гэта — Каміла Марцінкевіч, Эмерык Гутэн-Чапскі, Ірына Паскевіч. Пра асобных з іх школьнікі нешта ведаюць. Пра іншых прачытаюць упершыню. Але ў аднолькавай ступені гэта будзе карысна.

Як і знаёмства з дакументальна-мастацкімі апавяданнямі, нарысамі Алеся Марціновіча, якім цалкам адведзена 2-я частка «Вялікіх і славытых людзей беларускай зямлі». У адручэнне ад папярэдніх аўтараў, ён хлопчыкаў і дзяўчынак знаёміць толькі з дзевяці персанажамі. Але яго апаведы больш разгорнутыя, кампазіцыйна і змястоўна насычаныя. Гэта апраўдана ўжо тым, што Аляксей Марціновіч у сваёй інтэрпрэтацыі падае і некаторыя постаці, пра якія расказваюць папярэднія аўтары. Напрыклад: Рагнеду, Усяслава Чарадзея, Ефрасінію Полацкую...

Аднак асабліва цікавыя яго развагі пра полацкую княгіню Прадславу. Згадкамі пра яе — «Міраж полацкай даўніны» — і пачынаецца другая частка. Такая назва невыпадковая. Звесткі пра княгіню супярэчлівыя. Некаторыя даследчыкі ўвогуле сумняваюцца ў яе існаванні. Ды ўсё не так проста:

«Рагвалод мог быць братам Прадславы, але тады наўрад ці мог ён знаходзіцца ў такім узросце, каб прэтэндаваць на трон. І як запасны варыянт — Рагвалод быў пляменнікам Прадславы. Да яе смерці ён правіў недзе далёка за межамі Полацкага княства, а калі ж цёткі не стала, вярнуўся ў родную вочыну».

Кніга «Вялікія і славытыя людзі беларускай зямлі» для хлопчыкаў і дзяўчынак дапытлівых. Для тых, хто цікавіцца мінулым Беларусі не толькі ў межах школьнай праграмы. Ухвальна таксама, што яна пачыла свет у Год гістарычнай памяці.

Лізавета КАРОТЧАНКА

Соф'я ШАХ Існасць (вянок санетаў)

1
Вось да пары і гэтай дажылі мы,
прайшоўшы шлях, магчыма, немагчымы,
і кожны з нас адчуў усім сабою,
што значыць жыць у стане неспакою,
што значыць хвалявацца ва ўсю існасць,
ва ўсю занепакоеную шчырасць,
і са сваёй чарговаю журбою,
і з радасцю, бадай, па-за чаргою.
Прымаць, як дар нябёс, як высі міласць,
найкожнага святання светлажывасці
і паглыбляцца зноўку ў спеварытмы,
у спеваколеры, у гукарыфмы...
І нават не падлічваць леты, зімы
ва ўлонні дарагой сваёй Радзімы.

2
Ва ўлонні дарагой сваёй Радзімы,
між краявідаў мілых, разам з імі
вяскою акрыляцца спеўным духам,
усё-ткі не падаючыся скрухам.
А восенню ізноў жа духам спеўным,
зноў разваротам споведна-душэўным
далей — насустрач званам, гулам, рухам,
адданыя турботам-клапатухам.
Памкнёмся шляхам выбраным і пэўным,
на творчыя набыткі несумненным,
з задумкамі сваімі трапяткімі,
разлічанымі стацкія імяннымі...
Да нейкіх ішчэ падзей,

што покуль — тайна,
і дажывём — нам так наканавана.

3
І дажывём — нам так наканавана,
прадумана — і так запланавана,
а там яшчэ, яшчэ адзін дзясяткак,
— знаходзячы па нораў занятак.
Ды і шукаць заняткаў тых не трэба,
— падкажа тэму роднёнькая глеба,
ды шэры ланцужок за полем хатак,

ды рабаплямісты на лузе статак...
А купы над вадою плачучых вербаў,
а ліпы, што імкнуць вярхамі ў неба,
расіэпчуцца ішчымліва і аддана —
матыў падкажуць зноўку непадманна.
З годочкамі вось гэтак знітавана —
да соценькі, жыццём замілавана.

4
Да соценькі, жыццём замілавана,
так, да стагоддзя, часу паслухмяна,
а там... а там — як будзе Богу ўгодна:
захоча, — дык і далей мы ахвотна...
Мы з радасцю далей, далей, — а як жа!
Яшчэ не ўсё агучанае наша,
яшчэ чакае выйсця першагодна
адно — усцешна, інішае — журботна.
Сваё і клопат яшчэ слова скажа,
сябе і распачнасць яшчэ пакажа
у далачыні той, такой жаданай,
заведама пакуль абмежаванай,
канешне, лёсам, што нам стаў ішчэ бліжэй,
канешне, бітыя істотна ім жа.

5
Канешне, бітыя істотна ім жа,
ох бітыя, ды з нейкай страсцю хіжай,
з якімсьці нават яўным аслабленнем,
заоецця, нават і з заваальненнем...
Распятыя, бадай, занадта жвава
і ціснутыя зверху, злева, справа,
адзіна ратаваліся цяргеннем,
ды ўсё-такі надзеяй на збавенне.
А лёсам нашым быццам бы забава,
калі з іспытам падступнае ява,
калі — то громападдзе, то скавышыша,
і па чарзе, і разам так увішна,
калі разлічваецца ўласным чынішчам...
Ды не для нас, аднак, — шукаць зацішыша.

6
Ды не для нас, аднак, — шукаць зацішыша,
хоць выпадае часцяком аб глыжжа
здзеся на дарозе ўсё-ткі спатыкнуцца
ці пылам-дымам-чадам ахінуцца...
Ды і шукаць амаль няма ўжо часу, —
хіба вядомы стан яго запасу?
Так, Вы ў юнацтва не супроць вярнуцца,
Вы згоны ў тых іспытах зноўку гнуцца,
а я рашыцца не магу адразу, —
таго жыццёвага страшуць фарсу,
пасля якога — пустка-папялішча,
дзе толькі вецер скруху-жалюва свішча...
А ўвогуле хоць як нам ні складана,
планіда наша намі ўпадабана.

7
Планіда наша намі ўпадабана
ужо таму, што ведаем адчайна:
яшчэ адной тут, на зямлі, не будзе,
а хоць паўстань-зайдзіся ў гвалце-бунце.
Мы з гэтай зрасліся і жывіліся,
і з гэтай спеў наш дзівам нарадзіўся
у радасці няпростаі, у пакуце, —
сардэчнай яснасці, душэўнай смуге...
Так, не для нас — застрэшыша-закуліссе,
заплоце-заароддзе і захмыдзе

Ружаў пяць — адна завяла —
Белая, што сімвал чысціні,
Ды спатканняў нашых накрывала
Ты насунь вышэй і ўраз засні.

Ружаў пяць — і дзве завялі:
Колер-крэм за белай у шлях пайшоў —
Тры цяпер гайдаюць нашы шалі,
І каханне споўніцца наноў.

***

Ты чуд, ты возера каханья,
Ты мая дзіўная зара.
Як ад вясенняга купання,
Імкнецца ўвесць мая душа.

Ты яе спеліш, гладзіш, лаічыш —
І раскрываецца абсяг —
Дзе сто сусветаў з'есці наішча,
Каб зноў адчуць каханья смак.

***

Алесью Марціновічу

Добрыя вочы, вясёлкай усмешка,
Колераў радасці сем у душы —
Усе яны ваішы.

Калі ўперамешку —
Створыцца космас — што аж пішы!

а хоць у яве ззяюча бяхсмарнай,
а хоць у ёй, ды надаўга цямранай.
Асвоена планіда палымяна
і вынікі падводзіць яшчэ рана.

8
І вынікі падводзіць яшчэ рана.
Іх падвядзенне там дзеся, за туманам,
па-за аддаленым, за чуйна-сівым,
і што галоўнае — па-за цярглівым.
Чакаць ён столькі, колькі трэба, згодны,
таму што не халодны, не маркотны.
І што яму, урэшце, час імклівы
ды збег абставін нейкіх мітуслівых?!
Яго спакой і нам якраз выгодны,
для нашых спраў-задумак богаўгодных,
якім гады патрэбны існа-яўна,
а не якасці з нябёсаў манна.
І хоць нас у пястотак не калыша,
ці захацелі б зараз долі іншай?

9
Ці захацелі б зараз долі іншай?
Ды позна і хацець, сябе стаўішы
і ёю, і Бог ведае ішчэ чымсьці,
з чаго пры ўсім жаданні ўжо не выйсці.
Ужо не адысці, не аддаліцца, —
шлях быў і будзе вечнай таямніцай,
і мы на ім, як змільваюцца высі,
яшчэ нямала зможам даць карысці...
Ды не, я не імкнуся тут хваліцца,
калі жыццё — то воля, то цямніца,
а ласкі ад яго хоць нейкі лішак
ўласным нашым стаць не мае звычай.
І не павернеш, як у возе дышалы,
хоць і пранізвала, хоць і праніжа...

10
Хоць і пранізвала, хоць і праніжа...
А ўспомняцца рачулікі Бая, Віна,
Азарычы і Чавусы, ваколлі, —
і нібы згодліва аціхнуць болей.
Ах нашыя далёкія маленствы!
Ах тыя нашы мары-летуценствы!..
Аднак хапала скрухі яшчэ болей,
ды ўсё ж адолелі мы з Вышняй воляй
іспытаў часам яўнае шаленства,
брыды парую скрытае вяржэнства.
І ўласная цяпер у нас не ніша,
а сфера тайнства, што дзействам дыша.
І ў ёй, дзе скрозь не пакрывы-кілімы,
Вы — з планами маштабнымі сваімі.

11
Вы — з планами маштабнымі сваімі.
І каб жа з лёгкімі, а то ж — з цяжкімі!
Што здэялася, ды не састарэла:
карцінная, напрыклад, галеря,
«Баграціён» — мемарыяльны комплекс, —
ад іх далёка бачыцца ўжо водбліск.
А як жа сэнсам свеціцца-шырэ
наступная святая эпапея:
Алы пакутны ўвекавечан воблік,
дзе людзі спалены, узведзен помнік...
Ці проста жыць з задумкамі такімі,
занадта, ой занадта клапатнымі,

Вашы абшары —
Якуція... Столін...
Менск... Галактыка і Млечны Шлях...
Як жа мне радасна з вамі спатоліць
Прагу ляцець як восеньскі птах.

Вы заліваеце песняю чыстай
Гай мой, што прагне цвісці на ўвес свет.
Сокам настоеным, церккім,
празрыстым
Жывіце дрэва — святы запавет.

што існасна завуцца ключавымі?!
І побач я — таксама не з малымі.

12
І побач я — таксама не з малымі:
вось на якімсьці зладжаным уздыме
рашыла ўжо і выніюю праблему —
адолела нарэшыце дывядэму.
Ужо — вянок вянкаў вянкаў санетаў,
і праца, самі ведаеце, гэта
не тое нават, што стварыць паэму...
Яшчэ ж абрала гэтакую тэму,
каб паступова здзейснілася мэта,
была цікавай сэнсам і сюжэтам,
і тут не абсысціся ўжо аднымі
мо зольнасыямі спеўна-валывымі...
Мы верныя лірычным рытмазукам,
удзячныя скрозь Богу, добрым людзям!

13
Удзячныя скрозь Богу, добрым людзям,
што ўсё ж не паддаёмся мы дакукам,
што мы пра быт парою забываем,
і нас ён, колькі можна, не чапае.
Што мы свае чарговыя святанні
праводзім споведна ў душаспяванні
між тымі і надзеяй, і адчаем,
якім для выйсця сілу дух і мае.
Што нашыя наступныя змярканні
здзяйсняюцца амаль як абцяганні
і заўтра ўсім даць працу нашым думкам,
іх клопатам, задавальненням, смуткам.
І ў гэтым беласветна шчодрым цудзе
мы — Вы і я — для існасці жыць будзем.

14
Мы — Вы і я — для існасці жыць будзем,
што і ва ўсцешнасці скрозь, і ў пакуце
мачыма ўзняцца нават да зеніту
з паклонам любаснаму краявіду,
які нас будзіць і натхняе-жывіць,
і моц дае, і адначасна глыбіць
праявы неадчэпна іспыту,
на вернасць правяраючы планіду.
А мы і згодныя, каб толькі мысліць
ды каб сябе да існасці той высіць,
што нашае жыццё — як у дэбюце,
што святна нам — ужо і проста будзень.
На родным доле з высямі святымі
вось да пары і гэтай дажылі мы...

15
Вось да пары і гэтай дажылі мы
ва ўлонні дарагой сваёй Радзімы,
і дажывём — нам так наканавана —
да соценькі, жыццём замілавана.
Канешне, бітыя істотна ім жа,
ды не для нас, аднак, — шукаць зацішыша:
планіда наша намі ўпадабана,
і вынікі падводзіць яшчэ рана.
Ці захацелі б зараз долі іншай,
хоць і пранізвала, хоць і праніжа,
Вы — з планами маштабнымі сваімі
і таксама не з малымі?!
Удзячныя скрозь Богу, добрым людзям,
мы — Вы і я — для існасці жыць будзем.

Наталля СВЯТЛОВА

Ружаў пяць

Ружаў пяць:
Чырвоная, рудая, белая,
ружовая і колер-крэм.
Я цябе кахаю, быццам тая,
Што блішчыць каронай дывядэм.

Ружаў пяць — як пяць жаданняў:
Шчасце, вера, мір, цяпло, любоў.
Ды не пяць — а безліч пачынанняў
Просяцца ажыць ізноў.

Каб толькі ты побач была

«Каб толькі ты побач была», —
Зляцела з вуснаў тваіх.
Мне слоў даражэйшых няма —
Я кінуся ў бездань за іх.

Буду ляцець і трываць —
Вострых скал не баюсь.
У твай і вышыні паміраць
Мне ішчасце — я птушкай вярнусь.

Фота Кастуся Дробова.

Віктар ВАРАНЕЦ

Калі гадзіннік на сцяне адбіў чатырнаццаць, прыгожая маладая сакратка з пагонамі ўнтарштурмфюрэра СС паднялася са свайго месца, адчыніла дзверы ў суседні кабінет і ветліва запрасіла прысутных:

— Праходзьце, панове, вас чакаюць. У вялікім светлым пакоі стаяў доўгі стол у форме літары П, за якім сядзеў яшчэ не стары хударлявы мужчына, засяроджана праглядаючы нейкія паперы. Гэта быў камісар Гродзенскага павета фон Пец. Адзін за адным у кабінет прайшлі начальнік Гродзенскага гестапа оберштурмбанфюрэр Эфрэліс, камандант Гродзенскага гета № 1 штурмбанфюрэр Візо, начальнік жандармерый Раймунд і начальнік гарадской турмы Шэдэль. Гаспадар кабінета жэстам запрасіў усіх сесці за стол. Скачаўшы з хвіліну, фон Пец пачаў гаварыць:

— Панове, часовыя поспехі рускіх прымушаюць нас крыху мяняць тактыку вайны. Патрэбен час, каб сабраць усе сілы ў адзіны кулак, які канчаткова разаб'е большавіцкую зграю. Так, мы будзем змагацца за Гродна. Як і за іншыя гарады, але на сёння супраць нашых шасці ўзмоцненых дывізіяў актыўна дзейнічаюць войскі 2-га і 3-га Беларускага франтоў, і яны ў разы перавышаюць колькасць нашых салдат. Задача нашых доблесных дывізіяў — стрываць на беластанцыю напрамку праціўніка, каб даць час перафарміраваць ваенныя часці, падцягнуць свежыя сілы з еўрапейскіх краін і тады нанесці контрудар.

Камісар на хвіліну спыніўся. Госці слушалі моўчкі, не адводзячы позірка ад стала. Фон Пец дастаў з папкі паперу і пачаў чытаць:

«Сакрэтна. Загад № 94. Тэрмінова правесці мініраванне найбольш прыдатных для адміністрацыйнага функцыянавання будынкаў горада Гродна. Складзі план замініраваных пунктаў. Прызначыце камандзіра дыверсійнай групы, укараніце яго ў мясцовае асяроддзе. Справаздачу аб выкананні і 1 экзэмпляр плана ў піцідзённы тэрмін накіраваць у Генеральны камісарыят «Беларутэнія». Лічым мэтазгодным прыцягнуць да выканання загада асоб яўрэйскай нацыянальнасці і асоб, якія знаходзяцца пад арыштам у гарадской турме. Пасля выканання задання правесці поўную ліквідацыю дадзеных асоб. Генеральны камісар Беларусі Курт фон Готберг».

— Такім чынам, панове, мы павінны выканаць гэты загад.

Шэдэль падняўся з крэсла.
— Дазвольце пытанне, спадар камісар?
— Слухаю Вас, штурмбанфюрэр.
— Я не зусім зразумеў, які сэнс у мініраванні, калі мы пакінем горад на працяглавы час?

— А сэнс у тым, што ў горадзе размешчана ваенныя і адміністрацыйныя службы рускіх, будуць арганізаваны склады з харчаваннем і боепрыпасамі. І пры нашым контрудары ў тыле большавікоў усё гэта выбухне. Адчуваеце, які ўзнімецца вярхал, пачнецца паніка? Так мы дапаможам нашай арміі. Яшчэ ёсць пытанні?

Усе адмоўна заматалі галовамі.
— Тады давайце падрабязна абмяркуем сам план мініравання.

Знаходка

Апавяданне

— Фатаграфуй, — хмыкнуў праважаты.

Ну і як тут правяршы? Мікола пачаў разоў шчоўкнуў камерай і, панурыўшыся, падняўся наверх. Што рабіць? І тут Міколу прыйшла цудоўная ідэя. А на што яго самому праважаты, пераносіць тавар? Ён жа можа проста прадаць карту з кропкамі, дзе схаваны тратылы. А новыя гаспадары няхай самі ламаюць галовы, як вынесці. Тады пытанне: дзе знайсці пакупніка? Аб'яву ў газету не даці. І ўвогуле, каму можа спагрэбіцца столькі выбуховага матэрыялу? Адказ узнік тут жа. Канешне, каўказцам! У іх ёсць грошы. Павесялялы Ягораў вырашыў заўтра ж пахадзіць па Паўднёвым рынку, парамуляць з прадаўцамі скуранога адзення. А сам рушыў у хостэл.

***

Дзверы ціхенька рыпнулі, і ў кабінет палкоўніка КДБ Сонцава ўвайшоў начальнік інфармацыйна-аналітычнага аддзела маёр Сівец.

— Дазвольце, таварыш палкоўнік? — запытаў маёр.

— Так, Іван Іванавіч, сядай. З чым завітаў?

Сівец прысеў у крэсла насупраць начальніка.

— Ад нашых назіральнікаў атрымана інфармацыя, што ў горадзе з'явіўся нейкі студэнт з Мінска, які, не паверыце, ходзіць сярод гандлярцоў з каўказскіх рэспублік і прапанаваў купіць у яго тратылы. Сонцаў ад здзіўлення ажно зняў акулеры.

— Што за тратылы? Са снарадаў вышываюць?

— У тым і справа, Сяргей Віктаравіч, што ён прапанаваў не менш за 4 тоны.

— Аферыст?

— Праважарам, таварыш палкоўнік. Я даў заданне Рафу пазнаёміцца з ім, абяцаўшы дапамогу і гэтак далей. І думаю, што ён не падманвае. Граф паведамляе, што хлопцу ўжо паабяцалі звесці з патэнцыяльнымі пакупнікамі з арабскіх краін. Але гэта зноў жа неправараныя факты.

Сонцаў падняўся з-за стала, зрабіў некалькі крокаў па кабінете.
— Гэта, маёр, вельмі важная інфармацыя. Можа, канешне, і проста блэф. А калі не? Уяўляеш: чатыры тоны ўзрўчакі ў нашым горадзе. Рай для тэрарыста. Таму займіся гэтым і трымай мяне ў курсе спраў.

***

Ягораў сядзеў пад парасончыкам летняй кавярні на Савецкай вуліцы і з асалодай ёў вялізны чабурэч, запіваючы халодным півам. Увесь дзень яго быў вольны. Сустрэчу з Ахмедам, які абяцаў прывесці пакупніка, прызначылі ажно на дзевяты вечара. Таму хлопцё адпачываў. Раптам да стала падыйшла высокая прывабная бландзінка ў вельмі кароткіх шортах і маленькім топіку, несучы ў руках кубачак кавы і нейкае пірожнае. Яна яшчэ раз аглядзлася вакол і вярнулася да Мікалая:

— Даруйце, ці не занята ў Вас? Тут самы цяжкі...

І так прыемна-збянтэжана ўсімхнула.

— Калі ласка, — падхапіўся хлопцё, — Сядайце, канешне.

Яны з хвіліну моўчкі елі, і ўвесь гэты час Міколу адольвалі розныя пацунці: ад захаллення прывабнай дзяўчынай («Вось бы пазнаёміцца!») да адчування ўласнай зрэбнасці («Божухны, як жа, пэўна, ад мяне смярдзіць чабурэкам і півам»). Дзяўчына ж, пакаштаваўшы чызкей і зрабіўшы глыток кавы, раптам весела рассмяялася. Мікола здзіўлена ўзняў на яе вочы.

— Даруйце, — патлумачыла дзяўчына, — сёння такая спека і мне так хацелася халоднага піва, але неяк адной не выпадае піць, таму ўзяла гарачай кавы. А зараз гляджу на вас і шчыра заздросчу. Добра ж вам, мужчынам!

Невядома адкуль у Ягорава накаціла смеласць, і ён нечакана нават для самога сябе прапанаваў:

— А давайце разам пап'ём піва. Я збегаю!

Дзяўчына ўважліва паглядзела на яго і пагадзілася:

— А давайце, толькі плачу я сама, а вы прынесце. Добра?

Мікалай і Алена (так звалі дзяўчыну) прасядзелі не менш за гадзіну пад парасончыкам, потым доўга гулялі па вулках горада, пакуль Ягораў не ўспомніў, што праз паўгадзіну ў яго сустрэча з кліентам. Што ж рабіць: і дзяўчыну пакідаць шкада, і сустрэча патрэбна. Таму ён асцярожна прапанаваў новай знаёмай:

— Алена, у мяне тут адна тэрміновая справа. Трэба ўбачыць аднаго чалавека васьмь у гэтай кавярні. Ці можа вам сустрэцца пазней?

— А доўгай будзе ваша сустрэча? — пацікавілася дзяўчына.

— Ну, думаю, хвілін 20.

— Дык я таксама пасяджу тут за суседнім столікам. А потым пойдзем пагуляем. Нешта мне не хочацца развітацца з табой.

Мікола адчуў, як яго накрыла хваля шчасця і задавальнення.

— Выдатная ідэя! — падхапіў ён.

А дзвятая гадзіна яны вярнуліся ў кавярню, Мікола сеў за адзін столік, Алена — праз два ад яго. Мінула пятнаццаць хвілін, але ніхто да Мікалая не падыходзіў: ні знаёмы ўжо Ахмед, ні патэнцыяльны пакупнік.

«Штосьці сарвалася, — падумаў хлопцё. — Ну што ж, пачнём па новай. Добра, што Алена не сышла».

А Алена тым часам падыйшла да хлопца і села насупраць.

— Ну, паказвай, што прынёс, — ужо зусім нішчым тонам прамавіла дзяўчына.

— У сэнсе паказвай? — не зразумеў Мікалай.

— Мне Ахмед сказаў, што ў цябе ёсць тавар. Тратылы. Гэта так?

— Так, — збянтэжана пацвердзіў Ягораў. — А ты і ёсць пакупнік?

— Я і ёсць, — адказала Алена.

Ягораў дастаў з сумкі план і, яшчэ канчаткова не апытомнеўшы ад нечаканасці, пачаў расказваць, што да чаго.

— Ну ўсё гэта яшчэ трэба правярць, — даслухаўшы хлопца, сказала Алена. — Якая твая цана?

— Сто тысяч долараў!

— Ну гэта смешна. Дваццаць, і толькі пры ўмове, што ўсе схованы на месцы.

Мікола нават пакрыўдзіўся.

— Тады я знайду іншага пакупніка.

— Ага, — пагадзілася Алена, — дастаткова даць рэкламу на АНТ. Пакупнікі рынуцца.

Яна паклала руку на калена хлопцу.
— Не выдурняйся, Мікола. Гэта не жартачка. Зараз ты даеш мне адзін з адрасоў, які я выберу, і план яго мініравання. Я праверу, ці ёсць там тавар. А заўтра заеду па цябе на чырвоным «Джылі» з нумарам 3232. Тады і атрымаю грошы. Зразумела, калі ўсё пацвердзіцца.

Узяўшы адрас і план аднаго з будынкаў, яна пяхчотна цмокнула Ягорава ў шычу і пакрохыла да Савецкай плошчы. Мікола ашалела глядзеў ёй услед.

***

«Палкоўніку Сонцаву С. В. Службовая запіска. У выніку следчых дзеянняў намі быў зафіксаваны кантакт Ягорава Мікалая Юсеўвіча, грамадзяніна Рэспублікі Беларусь з прадстаўніцай тэрарыстычнай ісламскай групы Аленай Іванаўнай Хусам (у дзявоцкіх Пятрэнка). Ягораў М. Я. прапанаваў названай арганізацыі купіць план замініраваных у гады ВАВ будынкаў горада Гродна. У час перадачы плана А. І. Хусам заўважыла з'яўленне прадстаўнікоў сілавых структур і прыехала ў дзеянне пояс шахіда. У выніку выбуху загінуў Ягораў М. Я. і Хусам А. І. Некалькі нашых супрацоўнікаў атрымалі раненні. План мініравання будынкаў не захавана. Начальнік інфармацыйна-аналітычнага аддзела маёр Сівец».

Нічога настолькі ж «міфічнага», як тое, што адбылося са мной у 2008 годзе (калі канкрэтна — запамятаваў), ні да гэтага, ні пасля ў мяне не было. Патэлефанаў у Гомель паэту Феліксу Мысліцкаму. Пачуўшы знаёмы голас, абрадаваўся: «Як жывецца, Фелікс Эдуардавіч? Што заўгодна гатовы быць пачуць, толькі не гэтае: «Ён памёр». А на другім канцы провада (мабільнікі яшчэ не былі так распаўсюджаны, як цяпер) удакладнілі: «Не так і даўно». Сказана было таксама голасам Фелікса Мысліцкага...

Музыка верша — музыка душы

Ад нябёсаў да зямлі

Не магу дакладна сказаць і пра пачатак нашага знаёмства. Але паразумеліся мы хутка. Найперш дзякуючы Феліксу Эдуардавічу, бо сам я не асабліва камунікабельны. Ён жа не толькі пастаянна тэлефанаваў са свайго роднага Гомеля, але і, наведваючыся ў Мінск, абавязкова заходзіў у рэдакцыю часопіса «Беларуская думка», у якім я на той час быў першым намеснікам галоўнага рэдактара. У паштовай жа скрынцы пастаянна знаходзілі лісты ад яго. Гэты ж з'явіўся напярэдадні Новага, 2002-га, года. Інтуіцыя, якая падказвала, што ў канверце, хутчэй за ўсё, ксеракопія яго новай публікацыі, не падвяла: «Посылаю Вам мою маленькую подборку, опублікованную ў «Нашем современном»».

Нізка вершаў сапраўды была невялікая. Толькі нездарма кажучы: малы з залатнік, ды дарагі. Асабліва ўразлі «Стихи для Вальдики»:

*Не омрачай задумчивость мою,
не говори,
В мечтах зары я сердце затаю,
в мечтах зары.*

*Не ты ль грустишь, соседствуя с луной,
не ты ль грустишь.
Целебна тишь в гармонии степной,
целебна тишь.*

*Дневной золы не сдует ночь с земли,
дневной золы,
Раздумья мглы к тебе гостить пришли,
раздумья мглы.*

Відавочна як бы пераклічка з Афанасіем Фетам. Пры жаданні можна адшукаць аналагі і яшчэ ў каго-небудзь з выдатных паэтаў. Аднак непаўторнасць сказанага Феліксам Мысліцкім ад гэтага не змяншаецца. Выхаваны на найлепшых традыцыях не толькі рускай, але і сусветнай паэзіі, ён нязменна заставаўся самім сабой — паэтам з берагоў Сожа, якому ў творчасці адкрываўся ўвесь свет. Пры гэтым неабавязкова прыводзіць у вершах тыя ці іншыя географічныя назвы ці згадваць канкрэтных людзей. Відавочна сувязь іншага, больш глыбокага плана. Яна ў тым унутраным гучанні, калі напісанае блізкае чытачу незалежна ад таго, дзе ён нарадзіўся і дзе жыве. «Стихи для Вальдики» таму пацвярджаюць:

*Хрипло стартер звук,
Эхо немо вдали,
Желтизна поразила листву,
Паутинку паук
От небес до земли
Протянул, связи сей не прерву.*

*Пусть по ней голос мой
Не от мира сего
Долетит до тебя — ты усвой,
Что в надзвездье добрей
Взглядя нет твоего,
Что так тихо общался со мной.*

«Стихи для Вальдики», як пахваліўся Фелікс Эдуардавіч ужо ў тэлефоннай размове, увойдуць у яго новую кнігу. Пасля прыезду ў Мінск ён падаруў «Азбуку звезд» са сваім аўтографам. Датаваная тым жа 2002 годам, яна пабачыла свет у выдавецтве «Мастацкая літаратура».

Вершы, старэйшыя за зоркі

«Азбука звезд» — яго чацвёртая кніга і другая, што выйшла ў Мінску. Першая — «Музыка смыслов» — з'явілася

ў Сімферопальскім выдавецтве «Русский язык» у 1994-м. Дзіўна, аднак, не гэта, а тое, што яму тады было 44 гады. Яшчэ больш дзіўна, што як паэт дэбютаваў толькі ў 30-гадовым узросце, калі Буда-Кашалёўская раённая газета «Авангард» 18 мая 1980 года змясціла яго верш «Отец был ранен в сорок пятом». Праз два гады пасля «Музыки смыслов» пабачыла свет, таксама ў Сімферопалі, кніга «Бездомные облака». Першым жа «мінскім» выданнем стала «Черное солнце». Як і «Азбуку звезд», яе выдала «Мастацкая літаратура» ў 2002 годзе. А «Библейской полины» (2003) і «Апокалиптической звезде» (2004, на яе я пісаў так званую закрытую рэцэнзію) з'явіліся святло даў «Техно-принт».

Перачытваючы гэтыя кнігі, пераконваешся, наколькі правільнае выслоўе: лепш позна, чым ніколі. Запознены творчы дэбют Фелікса Мысліцкіга кампенсаваны выдатнымі творами. У пэўнай ступені сваю справу ён рабіў на прыцыпе: спяшайце не спяшаючыся. Ён быў не проста і не толькі паэт па прызначэнні, а з'яўляўся паэтам па сваёй сутнасці. Паэзія для яго — той рэальны стан, тая пастаянная існасць, якую нельга не параўноваць з усім зямным, што акружае звычайных людзей. Як чалавек не можа жыць без паветра, вады, так ён не ўяўляў жыцця без паэзіі. Наконт таго ў яго ёсць выдатнае чатырохрадкоўе:

*Стихи мои, вы были до меня,
Вы старше этих звезд,
Я все вчера на ветер променял
И вызвал вас из гнезд.*

Тут не проста ўдала паэтычная метафара, а тое, што для яго з'яўлялася сутнасцю. Ніколькі не становіўся ў позу, калі ставіў перад сабой падобную ў нечым, можна сказаць, звышзадачу:

*Трудись, но так,
чтоб пред тобой стояли
И, как Шекспира, слушали века.*

Упэўненасць гэтая ў яго з'явілася не адразу. Былі сумненні. Былі развагі. Наставалі моманты, калі ў распачы хацелася апусціць рукі. Але ён не апускаў іх, а спяшаўся туды, дзе ўсё дыхала і дыхае паэзіяй.

Плады на лазе сусвету

Часта ездзіў у Маскву, бо была магчымасць сустрэцца з вядомымі творцамі, акупацца ў жыватворную і жыццядайную паэтычную атмасферу. У Падмаскоўі наведваў знакамитае Перадзелкіна, дзе само паветра, здаецца, напоўнена дыханнем майстроў, якія, пайшоўшы з жыцця, па сутнасці прысутнічаюць тут. Прыязджаў, каб забываць прыкрае і выпрастацца душой:

*Униженный журналами Москвы,
Где часто нету неба и травы,
Я мчался в Переделкино, плаксив,
Ходил по пастернаковским следам,
И улыбался мыслям и словам,
Где образ мира выслися, правдив.*

Барыс Пастарнак — яго асабліва любіў:

*Пусть обжигают окна вам
Цветы, привыкнув к холодам,*

*Лучась легка,
Их Пастернаку я носил,
Искал могилу среди могил,
Слышал века.*

Ад гэтага яднання з выдатным паэтам, ад унутранай сувязі з ім і прыходзіла новае творчае азэрэнне, больш значнае, чым дагэтуль, бо яно напаялася ўжо не толькі ўласным талентам. У ім адчу-

Фелікс Мысліцкі.

вальна прысутнічала і пастарнакаўская падсветка. Адсюль — больш глыбокае бачанне свету, жаданне (і магчымасць) яго бы спалучыць у сабе і сваё асабістае, і тое, што ідзе ад іншых.

Асабіста мне падабаюцца тыя вершы Фелікса Мысліцкага, у якіх нават самае патаемнае нібы ўзнямаецца да касмічных вышынь:

*На лозе во Вселенной пылают плоды,
Немота наглоталась тумана и света.
Ты зачем, в мирозданье оставив следы,
Поманила меня и растаяла где-то?*

*Под подростией луной зеленой
глухомань,
Распахнулась для дум
и ветров бесконечность,
Выходи из сознания и музыкой стань!
Меж разлукой и встречей
отсутствует вечность.*

Адметнасць яго таленту заўважылі і ацанілі такія паэтычныя мэтры, як Рыгор Барадулін і Ігар Шклярэўскі. Увальных паставіўся да творчых набыткаў Фелікса Эдуардавіча і галоўны рэдактар часопіса «Юность» у 1992—2007 гадах Віктар Ліпатаў. Як сведчанне — неаднародныя публікацыі. Фелікс Мысліцкі не прайшоў не заўважаным і «Нашим современным», «Октябрем», «Форумом» і іншымі маскоўскімі выданнямі. І ўсё ж «Юность» для яго падтрымкі зрабіла асабліва шмат. Дзякуючы гэтаму аўтарытэтнаму выданню пабачыў свет аднатомнік вершаў і паэм «Библейская полины».

Першую старонку вокладкі кнігі ўпрыгожвае добра вядомая прыхільнікам гэтага выдання эмблема (сілуэт дзяўчыны, косы якой нагадваюць тонкія галінкі дрэва, што распусцілася ранній вясной), а поруч значыцца: «Москва. Издание журнала «Юность»». Апошнім часам з беларускіх аўтараў ніхто не быў удастоены такога высокага гонару.

Боскасць — наўкола

Лірычны герой Фелікса Мысліцкага знаходзіўся ў пастаянным пошуку сабе не толькі сярод людзей, але і ў свеце. Музыка яго паэзіі — перш за ўсё музыка душы. У той жа час і азбука яе. Калі ж глядзець шырэй — нашага сучасніка. Пошукі самога сябе і пастаянны зварот да Бога, што з'яўлялася яго духоўнай і душэўнай неабходнасцю. «У лепшых вершах паэта шмат неба, неба як абіцелі

Усявышняга. Да Тварца звернуты ўсе помyselы паэта» (Рыгор Барадулін).

Лірычны герой паступова ўсведамляў неабходнасць яднання з Усявышнім. Упэўніваўся ў яго прысутнасці нават тады, калі мы пра гэта і не здагадваліся. Ад такога увагі становіцца лепш жыць. І не толькі жыць, але і любіць.

Аднак шлях да Усявышняга ў лірычнага героя быў няпросты. Як, бадай, і ў

большасці з нас. Ён праходзіў праз пераадоленне таго выпадковага, што яшчэ нядаўна лічылася і ўспрымалася цалкам і без сумнення правільным, а таму і вызначальным:

*Я память отсекал
В морщинах века, где, сбиваясь, гас.
И шестеста боялся, и порой,
Дрожь, бежал от глаз чужих домой,
И, спрятавшись в грядущем от людей,
Спокойствию учился у теней.*

Адсякаў памяць ранейшую, каб набыць памяць цяперашнюю, тую, якая доўгі час драмала, не дазваляючы самарэалізавацца, а калі насталі лепшыя часы, напоўнілася сваёй натуральнай сутнасцю. Зразумела, што і тут зноў жа не абыходзіць без звароту да Вяшчыцеля лэсу кожнага з нас.

А наколькі дакладна перадаў гармонію свету, што з'явіўся па волі Тварца! Канешне, як і трэба было чакаць, адштурхоўваўся ад зямных рэалій, блізкіх і знаёмых. Аднак малюнак перададзены настолькі выразна, што адначасова распасціраецца і ў касмічную прастору, дзе, верагодна за ўсё, знаходзяцца іншыя сусветы, з жыццём, падобным да нашага:

*Со мной общается лирическая вода,
И пес, похож на куст,
бешит навстречу, лая,
Его рассказы отвечает ширь без края,
Прет сила хлебная полей, как никогда,
Со мной отечество,
глядящий в вечность дом,
Гармония и смысл в живом и неживом.*

Таму і не абыходзіў чарнобыльскую тэматыку, што яна, на жаль, стала часткай нашай гісторыі. Як заўважыў Віктар Ліпатаў, гэтыя «стихи Фелікса Мысліцкага торжественно святы, раздумчывы, гневны і полны муку памяці». На тое, што адбылося, ён глядзёў і вачыма народа, для якога трагедыя стала своеасаблівым абуджэннем ад сну абыякавасці, адмаўлення Бога, нявер'я ў Яго.

* * *

Пачуўшы пра смерць Фелікса Мысліцкага «яго голасам», я адразу патэлефанаваў Анатолю Аўруціну. Ён таксама не ведаў яшчэ, што сябра ўжо няма ў жытых. А да таго, што я «чуў» яго голас, паставіўся спакойна. Аказваецца, у іх з родным братам падобныя галасы. Анатоля Юр'евіч ведаваўся, што Фелікс выехаў да сваёй жонкі ў Ізраіль, дзе і памёр ад цяжкай хваробы 8 верасня 2008 года. Здаваўца радкі:

*Кончился дождь, захлебнулась равнина,
Как акварельная за хатой картина!
Все, что молчит, шелохнётся боится,
Небо измерив, вдруг падает птица,
В окнах земли повторяется вечность,
Даже травинка улучшила вечность.*

У далёкай краіне, канешне, іншая прырода, але і там «в окнах земли повторяется вечность». Гэта яшчэ больш пераконвае, наколькі непаўторна з'ява — паэзія Фелікса Мысліцкага і якое задавальненне спасціца яе, пазбаўляючыся ад усяго выпадковага, разумеючы, што ёсць паняцці куды больш значныя. Вечныя, як само Жыццё.

Вечныя, як Сусвет.

Алесь МАРЦІНОВІЧ

Класікі. Навуковае падсумаванне

Іван Саверчанка.

Лістапад адзначыўся Міжнароднай навуковай канферэнцыяй «Творчая спадчына Янкі Купалы і Якуба Коласа ў эпоху інфармацыйных тэхналогій», прымеркаванай да 140-годдзя пісьменнікаў. Мерапрыемства прайшло ў сценах Інстытута літаратуразнаўства імя Янкі Купалы Цэнтра даследаванняў беларускай культуры, мовы і літаратуры НАН Беларусі.

Урачыстую частку адкрыў дырэктар Інстытута літаратуразнаўства імя Янкі Купалы, доктар філалагічных навук, прафесар Іван Саверчанка, які заўважыў, што Янка Купала і Якуб Колас з'яўляюцца аднымі з яскравых і велічных постацей у кантэксце славянскай і ўвогуле еўрапейскай культуры. Менавіта яны заклалі аснову нацыянальнай ідэі, якая базіруецца на прынцыпах народнага дэмакратызму, гуманізму і справядлівасці. Навуковец падкрэсліў геніяльнасць класікаў беларускай літаратуры, вытанчанасць і дасканаласць іх твораў, разам з тым вернасць нацыянальнай справе, адданасць Радзіме і беларускаму народу. Іван Саверчанка зазначыў: «Янка Купала і Якуб Колас зрабілі неверагодна шмат для самавызначэння беларускага народа і прызнання Беларусі ў славянскім і шырокім свеце. Бліскуча акрэслілі спрадвечныя мары беларускага народа пра сацыяльнае і палітычнае вызваленне, развіццё нацыянальнай культуры, поўнае развіццё духоўных і творчых магчымасцей людзей».

З прывітальным словам выступіў намеснік старшыні Саюза пісьменнікаў Беларусі, галоўны рэдактар газеты «Літэратура і мастацтва» Аляксей Чарота. Намеснік дырэктара выдавецтва «Мастацкая літаратура», галоўны рэдактар часопіса «Полымя», пісьменнік Віктар Шніп таксама прывітаў удзельнікаў навуковага форуму і прачытаў свае вершы-прысвячэнні класікам. Намеснік дырэктара па навуковай рабоце Дзяржаўнага музея гісторыі беларускай літаратуры Алесь Кузняцова падзялілася сваім шляхам да спадчыны Янкі Купалы і Якуба Коласа, звярнула ўвагу на важнасць яе захавання і вывучэння.

Вынікамі працы над кнігай «Янка Купала» (серыя «Жыццё знакамітых людзей Беларусі», выдавецтва «Мастацкая літаратура») падзялілася ўкладальніца тома, доктар філалагічных навук Наталія Якавенка. Навуковец расказала, што выданне грунтуецца на малавядомых дагэтуль крыніцах і складаецца з фрагментаў успамінаў і лістоў самога Янкі Купалы, яго родных, сяброў, папелнікаў, з дакументаў, артыкулаў і фотаздымкаў, якія дазваляюць у храналагічным парадку, год за годам, адкрываць жыццёпіс народнага паэта Беларусі і спрыяюць больш глыбокаму разуменню яго асобы.

Выстаўку да ўрачыстасці прадставіла вядучы бібліятэкар Цэнтральнай навуковай бібліятэкі імя Якуба Коласа НАН Беларусі Ірына Смірнова. Экспанаваліся літаратурна-мастацкія (на беларускай мове і ў перакладах на замежныя) і літаратурна-крытычныя выданні, у тым ліку пачатку ХХ ст., а таксама навуковыя працы Інстытута літаратуразнаўства ад пачатку і да сучаснасці, прысвечаныя Янку Купалу і Якубу Коласу, такіх даследчыкаў як Міхась Мушыньскі, Міхась Тычына, Анатоль Трафімчык і іншых.

Пленарнае пасяджэнне распачалося дакладам «Раман Я. Коласа «На ростанях» як гістарычная крыніца» вядучага навуковага супрацоўніка Інстытута славяназнаўства Расійскай акадэміі навук Наталлі Куранной. Даследчыца падкрэсліла значнасць твора і як гістарычнай крыніцы, і як скарбонкі этнаграфічных ведаў. Асабліва ўвага была звернута на праэдзівае аўтарскае адлюстраванне і інтэрпрэтацыю сюжэтыкі мінулага і побыту людзей. Н. Куранная зазначыла, што пэўны дакументалізм не парухае агульнай лірычнай структуры рамана Якуба Коласа, «На роста-

нях» застаецца творам свайго часу — часу станаўлення беларускай нацыі і яе маладога пакалення, перад якім асабліва востра стаяла праблема выбару.

Кандыдат філалагічных навук Мікалай Трус прааналізаваў выступленне Якуба Коласа на Міжнародным кангрэсе пісьменнікаў у абарону культуры (Парыж, 21—25 чэрвеня 1935 г.). Асновай сталі прадметныя сведчання аб паездцы ў Францыю з Дзяржаўнага літаратурна-мемарыяльнага музея Я. Коласа і Беларускага дзяржаўнага архіва-музея літаратуры і мастацтва. Навуковец падкрэсліў факт паездкі Якуба Коласа на Кангрэс у складзе дэлегацыі, што прадставіла Саветскай Саюз (сярод удзельнікаў былі Міхаіл Кальцоў, Аляксей Талстой, Ваграм Алазан, Галакціён Табідзэ і іншыя), далучыліся Барыс Пастарнак і Ісаак Бабель), засведчыўшы гэта на аснове шэрагу тэкстаў пісьменніка, у тым ліку і падрыхтаванага выступлення пад назвай «Магутная саветская рэчаіснасць жывіць нашы мыслі і нашы пацудзі», апублікаваным у зборы твораў у 20 тамам.

Выступленне старшага навуковага супрацоўніка Інстытута літаратуразнаўства імя Янкі Купалы Цэнтра даследаванняў беларускай культуры, мовы і літаратуры НАН Беларусі Жанны Шаладонавай раскрыла прастору архітэктоніку твораў Якуба Коласа. Даследчыца ахарактарызавала творчую манеру Якуба Коласа як «жывапіс словам», падкрэсліўшы дасканаласць, пераканальнасць, нагляднасць, маляўнічасць і яскравасць мастацкіх вобразаў навакольнага свету.

Падчас секцыйных пасяджэнняў навукоўцы прадэманстравалі маладаследавання і невядомыя грані творчасці класікаў. Так, напрыклад, коласазнаўца

Бібліятэкар Ірына Смірнова.

Зінаіда Драздова раскрыла асаблівасці паэтыкі паэмы «Рыбакова хата», Анатоль Трафімчык разгледзеў галоўных герояў паэмы Якуба Коласа «Новая зямля» як аб'ект «эпіцэпапейды», а Ігар Шаладонаў — ідэйна-жанравую аснову адзначанага твора. Сярод выступленняў, прысвечаных творчасці Янкі Купалы вылучаліся працы Ірыны Багдановіч, чый даклад прысвячаўся паэме «Безназоўнае» як сімволіка-алегарычнаму маркеру рэчаіснасці ў вобразнай прасторы аднайменнай паэтычнай кнігі Янкі Купалы 1925 года, Людмілы Іконнікавай, якая прасачыла адлюстраванне вобраза Купалы ў драматургіі канца ХХ — пачатку ХХІ стагоддзя. Асобнае месца адведзена было рэцэнцыйнай творчасці класікаў, пра што сведчаць выступленні Галіны Варонавай, якая звярнулася да рэцэнзіі П. Любечкага на зборнік «Спадчына» Янкі Купалы, Ігара Запрудскага, прысвечанае інтэрпрэтацыі Л. Бэндэ творчасці Янкі Купалы і Якуба Коласа ў «Хрэстаматыі для сярэдняй школы» 1933 года і інш. Секцыя «Літэратура ў сучаснай інфармацыйнай прасторы: традыцыі і наватарства» паказала сучасныя тэарэтычныя напрацоўкі ў дачыненні да мастацкіх тэкстаў, а таксама новыя падыходы да літаратуразнаўчай працы. Напрыклад, Інэса Баўтрэль заглыбілася ў праблемы тэрміналогіі беларускай навукі пра санет, Кацярына Крыцук-Тарасева распаўяла пра Google Trends як інструмент даследавання літаратурнага працэсу, а Любоў Ляўшун інтэрпрэтавала паняцце «традыцыйнай кніжнасці» ў сучасным навуковым дыскурсе.

Усяго ў канферэнцыі брала ўдзел больш за сорак прадстаўнікоў навуковай супольнасці з Беларусі і блізкага замежжа.

Марына ВАРАБЕЙ,
малодшы навуковы супрацоўнік сектара гісторыі беларускай літаратуры Інстытута літаратуразнаўства імя Янкі Купалы НАН Беларусі

Фота Кастуся ДРОБАВА

Падчас канферэнцыі.

Растуць юныя таленты

Мінскае гарадское аддзяленне Саюза пісьменнікаў Беларусі падвяло вынікі гарадскога літаратурнага конкурсу сярод старшакласнікаў і студэнтаў, прысвечанага 140-годдзю з дня нараджэння Янкі Купалы і Якуба Коласа. У конкурсе ўзялі ўдзел звыш ста юных літаратараў Мінска і іншых рэгіёнаў Беларусі.

Журы конкурсу ў складзе пісьменнікаў — старшыні сталічнага аддзялення СПБ Міхася Пазнякова, яго намесніка Уладзіміра Мазго і вядучага спецыяліста аддзялення Іны Фраловай — вызначыла адзінаццаць пераможцаў.

У намінацыі «Паэзія» першае месца прысуджана студэнтцы Беларускага дзяржаўнага тэхналагічнага ўніверсітэта Дар'і Астроўскай. Другое месца — студэнтку гэтай жа навучальнай установы Вадзіму Агароднікаву. Трэцяе месца — студэнтцы філалагічнага факультэта Белдзяржуніверсітэта Марыі Шкляр. У намінацыі «Проза» першае месца падзялілі супрацоўніца Галоўнага ўпраўлення спорту і турызму Мінгарвыканкама Яна Тарасевіч і вучаніца гімназіі № 35 г. Мінска Дзіяна Рэкуць. Другое месца журы прысудзіла студэнтцы юрыдычнага факультэта Белдзяржуніверсітэта Валерыі Кухарчык, а трэцяе — вучаніцы гімназіі № 46 г. Гомеля Алісе Халандач.

У намінацыі «Літаратуразнаўства» першае месца заняла вучаніца СШ № 37 г. Гродна Валерыя Руткоўская, другое — вучаніца гімназіі № 35 г. Мінска Сафія Сляпнёва, а трэцяе — вучаніца СШ № 153

г. Мінска Аляксандра Наскова і вучань сталічнай гімназіі № 35 Глеб Шміт. Узнагароджванне лаўрэатаў адбылося ў Доме літаратара. Ім уручаны дыпламы, кнігі і памятныя сувеніры.

Павел КУЗЬМІЧ, фота аўтара

Водгалас мінулага і шанаванне традыцыі

Фрагмент экспазіцыі.

Трынале дэкаратыўнага мастацтва «Дэкарт-22» працягвае радаваць сталічнага гледача. Гэтым разам гаворка пра дэкаратыўную скульптуру — мастакі Мікалай Байрачны і Юрый Гудзіновіч прадставілі выстаўку «Несучаснае мастацтва-22». Экспазіцыя размясцілася ў некалькіх залах Гарадской мастацкай галерэі твораў Леаніда Шчамялёва.

Мікалай Байрачны і Юрый Гудзіновіч — сябры творчай суполкі «Коўня», якія лічаць сваё мастацтва «несучасным». За гэтым стаяць адмаўленне хуткаплыннай моды і шанаванне традыцыі. У свой час сябры «Коўні» аднавілі паводле апісанняў калекцыю радзівілаўскай халоднай зброі для экспазіцыі музея ў Мірскім замку (дарэчы, перыяд жыцця роду адлюстраваны ў некаторых жывапісных творах на выстаўцы, якія належаць пэндзлю Мікалая Байрачнага). Зроблена ўдзельнікамі ўпрыгожвае інтэр'еры, напрыклад, Мінскай ратушы і Нацыянальнай бібліятэкі Беларусі, а таксама аздабляе прыватныя інтэр'еры. Мікалай Байрачны і Юрый Гудзіновіч працягваюць шмат працаваць з металам, займаючыся не толькі дэкаратыўнай скульптурай, але і ювелірнымі ўпрыгажэннямі, інтэр'ернай і ландшафтнай аздабай.

Экспазіцыю выстаўкі дэкаратыўнай скульптуры Мікалая Байрачнага і Юрыя Гудзіновіча «Несучаснае мастацтва-22» складаюць больш за 30 работ. Як падкрэсліваюць арганізатары, прадстаўлены ўзоры зброі не з'яўляюцца копіямі пзўных аналагаў, а выраблены ў адпаведнасці з тэхналогіямі і мастацкімі перавагамі канкрэтнага перыяду ў гісторыі.

Крыху пра саміх твораў. Мікалай Байрачны нарадзіўся ў Баку ў 1950 годзе. У 1976-м скончыў Беларускі дзяржаўны тэатральна-мастацкі інстытут (аддзяленне дэкаратыўна-прыкладнага мастацтва па спецыяльнасці «Кераміка»). З 1980 года з'яўляецца членам Беларускага саюза мастакоў. Прыкладна з 1990-х займаецца камернай бронзавай пластыкай разам з Юрыем Гудзіновічам, спалучаючы яе з аўтарскай мастацкай зброяй. Займаўся керамікай, ілюстраваннем кніг у супрацоўніцтве з выдавецтвамі «Юнацтва», «Мастацкая літаратура», удзельнічаў у стварэнні шэрагу анімацыйных фільмаў на кінастудыі «Беларусьфільм» у якасці мастака-пастаноўшчыка.

Юрый Гудзіновіч нарадзіўся ў 1950 годзе ў Мінску. У 1971-м скончыў Мінскае мастацкае вучылішча імя А. К. Глебава, а ў 1979-м — Беларускі дзяржаўны тэатральна-мастацкі інстытут (кафедра дэкаратыўна-прыкладнага мастацтва па спецыяльнасці «Мастацкая апрацоўка металу»). Да 1989 года выкладаў у Беларускім дзяржаўным

тэатральна-мастацкім інстытуце. З'яўляецца адным са стваральнікаў творчай групы «Коўня». У складзе «Коўні» ўдзельнічаў у мастацкім фармленні некаторых архітэктурных аб'ектаў Мінска (напрыклад, Літаратурны музей Максіма Багдановіча, Палац Незалежнасці).

Сувязь гісторыі і міфа — галоўны інтарэс мастакоў. У створаным імі свеце адлюстравана адчуванне мінулага і сённяшняга, рэальнага і ўяўнага. Героі іх сюжэтаў — воіны і знакамітыя дзеячы, магутныя духі і чароўныя жывёлы і птушкі. Шматлікія вобразы часта сімвалізуюць прыродныя стыхі. Кожная з кампазіцый напоўнена займальным зместам: гэта апавед, казка, легенда, якія хаваюць таямніцу. Разгадка тоіцца ці то ва ўважлівым разглядзе кожнай дэталі, ці то ў счытанні глыбінных сэнсаў, ці то ў атаясамліванні персанажаў з мінулымі іх выявамі.

Абодва творцы, несумненна, рамантыкі, схільныя да ідэалізацыі жыцця продкаў. Адлюстраванне гэта нават у назвах работ: «На пennisных грабянях успыхвае сонца» (2022), «Гары, гары ясна» (2019), «Не перашкаджайце, я ўзячу» (2019). (Названыя кампазіцыі стварыў Мікалай Байрачны, яго творы ў экспазіцыі пераважаюць.) Менавіта ў апошняй рамантызацыі і хаваецца несучаснасць гэтага кірунку дэкаратыўнага мастацтва. Для кагосьці — сумны водгалас даўніны, для некага — эскізуі.

Юўенія ШЫЦЬКА, фота аўтара

Мікалай Байрачны, Юрый Гудзіновіч «Аляксандр Вялікі», 2002 г.

Мікалай Байрачны «Жыццё і звычайныя прыгоды высакароднага Цверга Клауса Баера», 2012 г.

Адпавядаць Гогалю, або Пошук свайго матэрыялу

Выстаўка графікі знакамітага расійскага мастака Сяргея Алімава працуе ў Нацыянальнай бібліятэцы Беларусі. Яе назва — «Мёртвыя душы»: ілюстрацыі да паэмы М. В. Гогаля». Прадстаўлена серыя з 40 работ, выкананых у тэхніцы шаўкаграфіі. Дапоўніла экспазіцыю выстаўка з фондаў кніжніцы: сярод экспанатаў прысутнічаюць першыя выданні паэмы «Прыгоды Чычыкава, або Мёртвыя душы» (1842, 1846), першыя ілюстраваныя выданні твора. Адзін з самых яркіх экзэмпляраў — фаліант 1901 года Пецярбургскага выдавецтва А. Ф. Маркса з 10 геліягравюрамі, 355 ілюстрацыямі, ініцыяламі і віньеткамі.

— Сёлета споўнілася 180 гадоў з моманту выхаду першага выдання несямротнага твора Гогаля «Мёртвыя душы», — нагадаў падчас адкрыцця выстаўкі намеснік генеральнага дырэктара — дырэктар па інфармацыйных рэсурсах і абслугоўванні карыстальнікаў Нацыянальнай бібліятэкі Віктар Пшыбытка. — Цяперашняя выстаўка — каштоўны падарунак як для нас, бібліятэкараў, якія захоўваюць творы для сучаснага і будучага пакаленняў, так і для нашых карыстальнікаў, у якіх ёсць магчымасць дакрануцца да майстэрства і мастака, і пісьменніка.

Герой выстаўкі — Сяргей Алімаў (1938—2019) — народны мастак Расійскай Федэрацыі, правамоцны член Расійскай акадэміі мастацтваў, прафесар УДКіа, член Расійскай акадэміі кінематаграфічных мастацтваў. Мастак-пастаноўшчык, мастак-мультиплікатар, аўтар ілюстрацый больш чым да 100 кніг, ён вядомы ў тым ліку як адзін са стваральнікаў выдатных мультфільмаў «Канікулы Баніфацыя», «Гісторыя аднаго горада», «Гісторыя аднаго злачыства», «Гаптыжка»...

Між тым гогалеўская тэма — адна з асноўных для Сяргея Алімава. Першыя малюнкі, звязаныя з творчасцю пісьменніка, зроблены ім да аповесцей

«Нос» і «Партрэт» у 1960—1970-х. Першае выданне «Мёртвых душ» з пятнаццаці ілюстрацыямі мастака выйшла ў 1971 годзе; з таго моманту ім было створана яшчэ 25 малюнкаў. Так, 40 работ да «Мёртвых душ» упрыгожылі кнігу, якая пабачыла свет у 2013 годзе

ў выдавецтве «Вита Нова». У Сяргея Алімава, які шмат гадоў удасканальваў ілюстрацыі да паэмы, атрымалася вельмі ўдала спалучыць неабходны сацыру і гротэск. Як і ў выпадку з ілюстрацыямі да іншых літаратурных шэдэўраў.

— На працягу ўсяго жыцця Сяргей Аляксандравіч шукаў той самы яркі і востры матэрыял, які мог бы адпавядаць гогалеўскім тэкстам. І калі ён знайшоў такі матэрыял, аказалася, што гэта роўна тое, што шукаў практычна ўсё сваё жыццё. Вастрыйна, гармонія белага і чорнага колераў, глыбіня — усё гэта дала шаўкаграфія. Я вельмі рада, што праект убачыць нашы беларускія сябры, — выказалася ўдава Сяргея Алімава мастацтвазнаўца, член Маскоўскага саюза мастакоў і Асацыяцыі мастацтвазнаўцаў Наталля Аўгустовіч.

У кожнай ілюстрацыі — разважання аб глыбінным змесце «Мёртвых душ», аб сэнсе жыцця, аб пошуку свайго месца. Ключавы складнік малюнкаў да паэмы — сапраўдная фантазмагорыя, што цесна звязана з рэаліямі мінулага. Сяргей Алімаў шмат працаваў з гістарычнымі і літаратуразнаўчымі крыніцамі, бо надаваў вялікае значэнне дакладнасці, за якую шанавалі і шануюць сучаснікі і нашчадкі. Галоўны ж тэкст, складаны і часам супярэчлівы, поўны горчы і смутку, смеху і радасці, стаў выдатным падмуркам для выяўлення таленту мастака. Грачыённасць, вытанчанасць, далікатнасць, без якіх немагчыма ўявіць творчы метад Сяргея Алімава, — адпаведны адпраўны пункт для тых, хто ў свой час вырашыў адкрыць ці пераадкрыць для сябе Гогаля.

Пазнаёміцца з выстаўкай «Мёртвыя душы»: ілюстрацыі да паэмы М. В. Гогаля» можна да 30 студзеня 2023 года. Праект арганізаваны Нацыянальнай бібліятэкай, Расійскім фондам культуры і Рускім домам у Мінску падчас дзён расійскай культуры ў Беларусі. Дарчы, на адкрыцці экспазіцыі адбылася перадача Нацыянальнай бібліятэцы выданняў ад Расійскага фонду культуры.

Юўенія ШЫЦЬКА

Няма нічога даражэйшага за сваё. Грыбное месца, куды кожны год прыходзіш шукаць краснікі... Гаворка мудрага суседа-сябра Валеры, яго чулівае «Божа, памажы», калі пачынае працу, і «Божа, прымі», калі падывае чарку... Печ у роднай хаце, адкуль патыхае казачнай утульнасцю і ціхамірнасцю... Смачная полўка, калі не абыходзіцца адной міскай... Пра ўсё гэта ўспамінаеш з цеплынёй, а расказваеш з гонарам. Усведамляеш моц і непаўторнасць свайго — сталасць асобы. Міжнародны навукова-практычны семінар «Захаванне нематэрыяльнай культурнай спадчыны краін СНД у кантэксце глабальных выклікаў» і выстаўка «Нематэрыяльная культурная спадчына Беларусі» ў Мастацкай галерэі Міхаіла Савіцкага — выразнае сведчанне клопату дзяржавы пра сваё, калі гэта знаходзіць водгук неабыхавых з іншых краін, якія прагнуць падзяліцца досведам па захаванні ўласнай спадчыны.

Беларусь у ліку першых дзесяці краін у 2006 годзе ратыфікавала Канвенцыю аб ахове нематэрыяльнай культурнай спадчыны. На сёння статус гісторыка-культурнай каштоўнасці Рэспублікі Беларусь маюць 164 элементы нематэрыяльнай культурнай спадчыны.

працуюць рэгіёны, метадычныя цэнтры народнай творчасці.

Такім чынам, нам ёсць да чаго імкнуцца, пераканана Алена Каліноўская: «Мы навучыліся паказваць спадчыну на абласным узроўні. А на рэспубліканскім можна было б і больш. Бо людзі прыходзяць

Ідэнтыфікаваць спадчыну

Сярод іх чатыры ўключаны ў Спіс ЮНЕСКА: Будслаўскі фэст, «Калядныя цары», «Юраўскі карагод», культура ляснога бортніцтва.

Унікальнасць выстаўкі, што была прымеркавана да міжнароднага семінара і разгарнулася ў галерэі Міхаіла Савіцкага, у тым, што ўпершыню ў Мінску разам прадстаўлена нематэрыяльная культурная спадчына ўсіх рэгіёнаў Беларусі: Брэсцкая, Віцебская, Гомельская, Гродзенская, Мінская, Магілёўская вобласці і Мінск. Разнастайнасць і адметнасць — красамоўнае ўвасабленне пачыненняў кожнага апантанага энтузіаста, хто далучыўся да семінара і стварэння экспазіцыі выстаўкі.

Семінар, арганізаваны Міністэрствам культуры Рэспублікі Беларусь, БДУКМ пры падтрымцы Міждзяржаўнага фонду супрацоўніцтва дзяржаў — краін СНД, сабраў экспертаў з краін Садружнасці — Арменіі, Казахстана, Таджыкістана, Кыргызстана, Узбекістана, Расіі і Беларусі і паслужыў пляцоўкай, дзе можна было параўнаць нематэрыяльную культурную спадчыну айчынную і іншых краін, заўважыць адметнасці.

— Эксперты з розных краін прэзентавалі самабытнасць свайго культурнага на аснове нематэрыяльнай спадчыны, — адзначыла Алена Каліноўская, вядучы спецыяліст Інстытута павышэння кваліфікацыі і перападрыхтоўкі кадраў БДУКМ. — Удзельнікі семінара падзяліліся плённымі праектамі музейнай дзейнасці, ідэнтыфікацыі каштоўнасцей. Іншыя краіны працуюць вельмі паспяхова. І нам варта было б у іх шмат чаму павучыцца. Я спецыяльна праналізавала колькасць элементаў у спісах ЮНЕСКА. Беларусь сярод краін СНД мае найменшую колькасць, а шмат якія краіны — Казахстан і Сярэдняй Азіі, закахаванні Рэспублікі — 8—10—15 элементаў. А мы пакуль — толькі чатыры. Ды сёлета будзе пяты! У нас няма, на жаль, такой цэнтральнай структуры, якая займаецца пытаннямі нематэрыяльнай спадчыны, хоць цудоўна

Юген Шунейка і Рэгіна Гамзювіч.

і здзіўляюцца: у нас столькі ўсяго? А дзе яшчэ можна паглядзець? Нават у абласцях гэта ўсё толькі часовыя выставы. Пастаяннага месца, акрамя я на сайце «Жывая спадчына Беларусі», няма».

Можна, варта было б стварыць адзіны музей, дзе будзе прадстаўлена ўся нематэрыяльная спадчына Беларусі? «Закрыць нематэрыяльную культурную спадчыну ў музеі — не варыянт, — лічыць Алена Каліноўская. — Хутчэй — розныя формы сучаснага распаўсюджвання інфармацыі. Нават на гэтай выстаўцы: не ўсе наведвальнікі адразу разумеюць, што прадстаўлены жывыя традыцыі, якія сёння існуюць у канкрэтнай мясцовасці. Таму ёсць сэнс побач з такой экспазіцыяй размяшчаць банер з адсылкай, дзе можна гэтыя

традыцыі паглядзець у рэальнасці». Такім чынам, ёсць магчымасць узаемадзейнічаць са спадчынай. Таму важна прымяняць для гэтага сучасныя тэхналогіі.

У 2023 годзе будзе адзначана 20-годдзе Канвенцыі аб ахове нематэрыяльнай культурнай спадчыны ЮНЕСКА — чакаецца шэраг мерапрыемстваў, пераважна ў рэгіёнах. Будзе новая магчымасць асэнсаваць вопыт. Па вялікім рахунку, 20 гадоў — не так шмат для стварэння сістэмы, але добры трамплін для далейшага развіцця. «Калі мы збіраем усё ў адным месцы, бачым, наколькі гэта багата, разнастайна, цікава, — зазначае Алена Каліноўская. — Задача далей — зрабіць спадчыну, прадстаўленую пераважна ў рэгіёнах, больш бачнай і зразумелай».

Нам ёсць чым ганарыцца — варта гэта паказаць. Такую місію абрала для сябе дбайная збіральніца народных скарбаў Рэгіна Гамзювіч. Яна першая праратвала сцяжынку захавання жывых традыцый, прытым як у вёсках, мястэчках, так і ў гарадах. Філолаг па адукацыі, працавала стылістам у «Народнай газеце», аглядала мову і фальклор. На радзё вяла цыкл праграм «Радавод». Ездзіла ў экспедыцыі і ўсё жыццё збірала матэрыялы, курывала праекты, натхняла супольнасці, заахвочвала да збірання спадчыны, уласнаручна рыхтавала дакументы. Думаецца, яна ведае больш, чым усе спецыялісты, разам узятыя.

— Я з 1990-х гадоў працую на Тураўшчыне, здымаю фільмы, пішу кнігі, апісваю элементы нематэрыяльнай культурнай спадчыны. Памятаю, у 2004 годзе, каб пачаць працу над афармленнем элементаў, трэба было сабраць аўдыя-, відэамагнеты, фотаздымкі. Шмат паклапаціліся фотамастакі Анатоль Кляшчук, Алег Белавусаў. Першы элемент — абраднае свята «Юр'я» ў вёсцы Пагост Жытквацкага раёна Гомельскай вобласці. Вельмі каштоўна, калі гэта ў вуснай форме захоўваюць жыхары, экскурсаводы, у школах — вялікая падмога для далейшай працы.

Пачуццём пераемнасці традыцый гарыць і Юген Шунейка, беларускі мастацтвазнаўца. Не адзін год ён прывяціў арганізацыі выстаў народнай творчасці. Сёння выкладае ў Беларускай дзяржаўнай акадэміі мастацтваў і завітаў на выстаўку.

— Вяршыня маёй дзейнасці прыпала на першую палову 1980-х гадоў, калі ў Маскве, у новай Траццякоўцы — грандыёзным выставачным комплексе, —

цэлы паверх аддалі народным майстрам Савецкага Саюза, і ўсе рынуліся глядзець на іх, — дзеліцца Юген Шунейка. — Я да гэтага дня помню пазітыўны шок, што народнае мастацтва можа любую прастору ажывіць, перадаць пачуццё, які зыходзіць з найстарэйшых часоў. Гэта нацыянальная моц, але ў гэтым і свой мадэрнізм. У пачатку стагоддзя ён абапіраўся на самыя простыя рэчы двухмернай формы і закрануў народныя традыцыі. Нам, усходняй Еўропе — Балканам, Літве, Расійскай імперыі — пашчасціла: больш архаікі. Мадэрнізм у Савецкім Саюзе стаў самым радыкальным — супрэматызм, дзе найбольш прамая кантакты з народам.

Пытанні захавання традыцый — на рэспубліканскім кантролі. «Ствараюцца аддзелы нематэрыяльнай спадчыны: дзесяці пры Міністэрстве культуры, дзесяці пры Рэспубліканскім метадычным цэнтры, якога ў нас, дарэчы, няма, — канстатуе Алена Каліноўская. — Дзесяці такія абавязак ускладзены на музей. Напрыклад, у Казахстане ў 2014 годзе пабудавалі новы сучасны шыкоўны музей, як расказала яго прадстаўніца на семінары. І аднаму з аддзелаў даручана весці нематэрыяльную культурную спадчыну як цэнтралізаваную дзейнасць. Супрацоўнікі хутка ў гэта паглыбіліся і ўзялі на сябе адказнасць. Такім чынам, заканадаўча вызначана, хто з'яўляецца цэнтральным звяном у справе. А ў нас пакуль яшчэ не».

Поспех справы — ва ўзаемадзейні. «Пра гэта ўвесь час гаворыць і ЮНЕСКА: трэба наладжваць супрацоўніцтва — з мясцовымі, абласнымі, рэспубліканскімі ўстановамі культуры, навукі, арганізацыямі дзяржаўнай улады, — заўважае Алена Каліноўская. — І сённяшняя выстаўка — прыклад таго, што адна арганізацыя не можа зрабіць такі маштабны праект».

БДУКМ прыклаў шмат намаганняў, каб паказаць не толькі знешні бок мерапрыемства, але і змястоўны. Выдадзены зборнік матэрыялаў семінара, куды ўвайшло больш чым 50 артыкулаў, і буклет «Нематэрыяльная культурная спадчына Беларусі». Матэрыялы будуць апублікаваны ў рэпозіторыі БДУКМ, на сайце «Жывая спадчына Беларусі» і стануць даступнымі для ўсіх.

— Многія нашы структуры — Акадэмія мастацтваў, галерэя Міхаіла Савіцкага — упершыню адкрылі для сябе рэсурсы нематэрыяльнай культурнай спадчыны: вельмі каштоўна — уобачыць гэта на свае вочы, — разважае Алена Каліноўская. — Не ва ўсіх ёсць уяўленне, што ў нас гэта настолькі маштабна. Наступіў час расказаць пра беларускія скарбы!

Прэзентацыя і шанаванне культурнай разнастайнасці — дабратворная глеба для наладжвання дыялогу паміж краінамі, а таксама стымул развіцця рэгіёнаў, на чым і мацуецца нацыянальны культурны багаж.

Наталля СВЯТЛОВА,
фота аўтара

Аглядаючы экспазіцыю.

Нельга не заплакаць

Няхай праграма XXVIII Мінскага міжнароднага кінафестывалю «Лістапад» і не магла пахваліцца бездакорнасцю, але наўрад ці пакінула кагосьці абьякавым... Як і аб'яцалі, расказваем пра намінантаў конкурсу ігравога кіно, не забываючы пры гэтым і пра іншыя секцыі (як конкурсныя, так і пазаконкурсныя). Гонару адкрываць сёлетні фестываль была ўдасцелена расійская стужка «Плакаць нельга» (рэж. Наталія Назарава, 2022). Бадай, з яе і пачнём наш разбор палётаў.

Руская імігрантка ў Еўропе Таццяна (актрыса Святлана Чуйкіна), удава загінула ў Сірыі ваеннага карэспандэнта Інгвара Ольсена (уваблены на экран брытанцам Джонатанам Солвеем, чья акцёрская кар'ера пакуль не ўзнімалася вышэй за ролі абязлічаных іншаземцаў у расійскіх праектах), маскіруючы слёзы пад тоўстым слоём танальнага крэму, займаецца ўласным відэаблогам і мімаходзь выходзіць малалетняга сына Мікалая (Уладзімір Леўчанка). Клімат у сям'і

пануе, як можна здагадацца, не самы дабратворны, таму час ад часу паміж маці і сынам разгараюцца бясскрыўдныя сваркі.

Пасля чарговай такой сутычкі дзіця збягае ў слязах, а маці застаецца сам-насам з рэчамі мужа ў раскошным асабняку на ўлонні фантастычнай паўночнай прыроды. Ды бяда, як вядома, адна не прыходзіць, і ў хуткім часе на Таццяну зваліцца яшчэ больш дрэнная навіна: Коля не проста не з'явіўся ў школе, а нават умудрыўся трапіць у... канцлагер. Хлопчык здурю наскардзіўся на маму ў «Цэнтр абароны дзяцінства» (які па родзе сваёй дзейнасці больш нагадвае карныя органы). Высытляецца, што «па законах новай ювенальнай юстыцыі хлопчык з'яўляецца ўласнасцю дзяржавы».

Заўважце, у аповедзе яшчэ ніводнага разу не прамільгнула назва краіны ці хаця б рэгіёна, у якім пражываюць героі, бо толькі па ўскосных прыкметах можна здагадацца, што перад намі — тэрыторыя Скандынаўскага паўвострава, а канкрэтна — Фінляндыя. Адмысловую сістэму дзіцячага правасуддзя гэтай краіны заўсёды вылучаюць асобна. Яна найчасцей падвяргаецца крытыцы з боку праваахоўцаў і фігуравала ў цэлым шэрагу скандалаў, фабульна вельмі падобных да расказанай у фільме гісторыі.

Зрэшты, стваральнікі стужкі лічаць за лепшае не засяроджваць увагу глядачоў на геаграфіі перамяшчэння герояў. На першы погляд можа падацца, што гэта тактоўнае рашэнне, але ў выніку яно абарочваецца бессаромнай маніпуляцыяй. Там, дзе жывуць персанажы фільма, усе размаўляюць паміж сабой на англійскай мове, а людзей ледзь не дзеляць на два сарты: паўнаватарныя і мігранты. Больш за тое, для ўтрымання сыноў і дачок прыездных, якія, нагадаем, належыць дзяржаве,

Коля (Уладзімір Леўчанка).

створаны натуральныя пенітэнцыярыяны ўстановы (праўда, з камфартабельным інтэр'ерам).

Калі звяртаешся да прыёму абагульнення, проста недапушчальна дзейнічаць наўздагад. Падобная задума вымагае выключна далікатнага падыходу, варта з асцярожнасцю падбіраць кожнае слова. Але, відавочна, гэта не ў манеры сцэнарыстаў (разам з рэжысёркай над гісторыяй працаваў Аляксей Калмагораў), іх метада прасцейшы — абухом па галаве. Сітуацыю не выпраўляюць і некаторыя мастацкія рашэнні, абраныя стваральнікамі. Так, уся вобразнасць і эмацыянальнасць у карціне пакінуты на водкуп музыцы.

Выканальніца галоўнай ролі Святлана Чуйкіна была адзначана на фестывалі прызам за найлепшую жаночую ролю. Магчыма, і небеспастаўна, ды ўвагу на сябе звяртае зусім не акцёрская ігра... Стужка, заяўленая як сацыяльны трылер або, па меншай меры, юрыдычная драма, на справе паўстае палітычным выказваннем сярэдняй якасці. У мінулых работах рэжысёркі Наталлі Назаравай, якая не так даўно дэбютавала ў кіно, было нашмат больш лірыкі, і змена амплуа, на вялікі жаль, не пайшла на карысць творчай задуме.

Мікіта ШЧАРБАКОЎ

У кожнага ёсць свой ключ часу

Для наведвальнікаў XXVIII Мінскага міжнароднага кінафестывалю «Лістапад» была падрыхтавана таксама насычаная пазаконкурсная праграма, у рамках якой, акрамя іншага, адбылася прэзентацыя нядаўняга расійскага фільма «Ключ часу» (2020, рэж. Аляксей Цяльноў). Паглядзім жа, якой атрымаўся новая кінакарціна.

«Ключ часу» — гэта казка, фэнтэзі для дзяцей. Дзеянне адбываецца ў Санкт-Пецярбургу, дакладней, у дзвюх гарадах на Няве — звычайным, рэальным і «цёмным», змрочным. На адваротным баку жывуць чалавекпадобныя, крыважэрныя істоты, якіх называюць «упырамі». Відавочны ўплыў вампірскай тэматыкі, папулярнай у сучасным расійскім кіно, прынамсі, у серыялах, напрыклад: «Харчэблук» з вампірамі-піянерамі, «Карамора», «Вампіры сярэдняй паласы».

Час спыніўся роўна апоўначы, і калі не завесці гадзіннік на вежы да паўдзённага выбуху гарматы — усё патоне ў цемры. Прыгожы горад на Няве, які пабліскае пазалотай, знікне назаўсёды, яго жыхары ператворацца ў пачвар. Адказнасць за вызваленне часу ад чараў злобнай ведзьмы — каралеўны цёмнага Пецярбурга, галоўнай ліхадзейкі фільма — лягла на плечы васьмігадовай Ксюшы (актрыса Ксенія Аляксеева). Маленькую дзяўчынку забрала з дзетдома сямейная пара, і цяпер яна стала ахоўніцай часу.

Цялоўная герайна, па законах жанру, не такая, як усе — «выбраная». Дзяўчынку не любяць іншыя дзеці ў школе, бо яна прыёмная. Тым часам дырэктар дзіцячага дома настойліва спрабуе яе вярнуць, выстаўці новых бацькоў як няўважлівых, дрэнных, нядбайных. Ад самага пачатку ўсё намякае, што Ксюша незвычайная, белая верона. Але герайна атрымалася амаль безэмацыянальнай, статычнай: усе змены ў ёй цяжка незай-

Парамон (Арцём Ткачэнка) і Ксюша (Ксенія Аляксеева).

важныя, адбываюцца самі па сабе. З-за гэтага спадарожнік Ксюшы з адваротнага Пецярбурга Парамон (ролю выконвае Арцём Ткачэнка) выклікае значна больш спакушэння. Мабыць, рыч у тым, што працаваць з акцёрамі-дзецьмі вельмі складана. Задача рэжысёра — знайсці падыход, даходліва растлумачыць сваё бачанне. Вялікае майстэрства — выцігнуць патрэбнае з маленькага героя. Зрэшты, гэта тычыцца не толькі стваральнікаў фільма «Ключ часу», а і ўсіх, хто выбірае працаваць з акцёрамі-дзецьмі. Сапраўды, юная актрыса толькі пачынае свой творчы шлях і ўсяму навучыцца.

Яшчэ адзін паўнапраўны герой кінакарціны — Пецярбург, які сапраўды атрымаўся. Як «светлы», так і «цёмны». Для сучаснага расійскага кіно жанр фэнтэзі называліся. Відцаць, што стваральнікі «Ключа часу» аглядаюцца на

ўжо знакамітых аўтараў-сцэнарыстаў, напрыклад, Джаан Роўлінг, Ніла Геймана... Канцэпцыя падвоеных сусветаў нагадвае таксама серыял «Вельмі дзіўныя справы». Ідэя зусім не новая, але па-свойму чараўная. У фільме раскрылася любоў аўтараў да старажытнага горада на Няве. «Ключ часу» напоўнены пецярбургскімі сімваламі: развадны мост, каналы, буланная, Петрапаўлаўская крэпасць, гадзіннік на якой і трэба завесці. Адлюстраваны таксама легенды — чыжык-пыжык, якому трэба кінуць манетку, каб жаданне спраўдзілася, помнік катгу Елісею, які ажывае па начах, русалкі ў каналах.

З чым прамакнуліся, дык гэта з выбарам аўдыторыі, якой прызначаны фільм. Складана вызначыцца, на каго ён усё ж такі разлічаны. Узроставы цэнз звычайна выступаюць практычна, і ў выпадку з «Ключом часу» гэта «12+».

Калі разглядаць фэнтэзі, характары герояў, выбудоўванне сюжэтай лініі, тады не памыліся. Але старэйшай аўдыторыі будзе складана параўнаць сябе з Ксюшай: ёй, нагадаваў, восем. І чым больш гадоў глядачу, тым большшая фантомная дыстанцыя паміж ім і дзяўчынкай. Калі няма гэтай цеснай сувязі, кіно страчвае сваё чараўніцтва. Таксама выклікаюць пытанні некаторыя сцэны, якія падаюцца як гумарыстычныя. Аўтары спрабуюць пажартаваць з глядачом, пагуляць з «дарослымі» тэмамі, але выглядае гэта няёмка. «Ключ часу» ўспрымаецца як казка, таму гэтыя моманты выбываюцца з агульнай карцінкі, парушаюць яе.

Гісторыя канчаткова распадаецца ў канцы. Спачатку падзеі падаюцца паслядоўна, развешваюцца неабходныя «крючкі», адбываецца знаёмства з героямі, праблемамі, турботамі кожнага. Але ў фінале дзея пачынае «бегчы, несціся»; з'яўляюцца бессэнсоўныя выбрыкі, ды ад таго сажэт яшчэ больш змазваецца. Жанр дапускае наяўнасць умоўнасцей, таго, чаго ў рэалісці быць не можа. Але твор павінен-такі захоўваць логіку да самага канца. Нельга апраўдваць дзіркі ў сюжэце жанрам.

Загэў аснову фільма пакладзена сапраўды цікавая ідэя, якую Парамон некалькі разоў паспрабаваў данесці Ксюшы. Свой «гадзіннік» ёсць у кожнага чалавека, і калі-небудзь ён прабе апошні раз. Аднак тое можа здарыцца не толькі напрыканцы жыцця, а таксама і калі іх носьбіт падае на самае дно, ператвараецца ў пачвару з іншага свету, забывае свае мэты, мары. І ключ, які можа прымусяць механізм зноў працаваць, — гэта другі шанц. Таму праўдзіва трэба так, каб не было шкадаванняў, што калісці не скарыстаўся «...ключом, які ўвесь гэты час вісеў у цябе на шыі». Выбар вызначае далейшы шлях.

Арына ПРАНКІВА

Песні родныя і блізкія

У Магілёўскай вобласці пры падтрымцы абласнога выканаўчага камітэта, грамадскага аб'яднання «Беларускі фонд міру» і абласнога аддзялення грамадскага аб'яднання «Саюз пісьменнікаў Беларусі» рэалізоўваецца маладзёжны патрыятычны праект «Песня роднай зямлі», прысвечаны Году гістарычнай памяці. Навучэнцы Магілёўскага дзяржаўнага каледжа мастацтваў прэзентавалі спектакль «Песня роднай зямлі» па паэмах А. Казекі «Медуница» і «Марыйка».

Навошта чалавек прыйшоў у гэты свет? У чым яго сапраўднае прызначэнне? Што азначае для яго слова «Радзіма»? «Менавіта любоў робіць чалавека Чалавекам: любоў да жыцця, да Радзімы, да Бога», — упэўнены паэт Аляксей Казека, старшыня Магілёўскага абласнога аддзялення Саюза пісьменнікаў Беларусі. Сусвет створаны ў гармоніі і ў духоўнасці, у любові да ўсяго жывога на планеце. І мы не павінны адыходзіць ад гэтых прынцыпаў Творца. Толькі з любоўю ў сэрцы можна перажыць усе цяжкасці і не давесці іх да трагедыі — у гэтым заключаецца ідэя маладзёжнага патрыятычнага праекта «Песня роднай зямлі».

Вынікам яго стаў літаратурна-пластычны спектакль «Песня роднай зямлі». Ініцыятарам выступіла Магілёўскае абласное аддзяленне Саюза пісьменнікаў Беларусі. Аляксей Казека з'яўляецца кіраўніком праекта і аўтарам тэксту. Атрымалі ж жыццё «Песні роднай зямлі» дзякуючы падтрымцы галоўнага ўпраўлення ідэалагічнай работы і па справах моладзі Магілёўскага аблвыканкама, упраўлення культуры Магілёўскага аблвыканкама, а таксама фінансавай дапамозе Беларускага фонду міру.

Ролі ў спектаклі дасталіся навучэнцам 1—4 курсаў Магілёўскага дзяржаўнага каледжа мастацтваў спецыяльнасці «Акцёрскае мастацтва», удзельнікам тэатра-студыі «Отражение». Спектакль падрыхтаваны пад кіраўніцтвам рэжысёра-пастаноўчыка А. Ярашук харэаграфамі-пастаноўчыкамі А. Клімянковай, Т. Тучковай, гукарэжысёрам А. Залатухіным, відэаафарміцелем спектакля С. Бухель.

Работа над праектам пачалася два гады таму са спектакля «Марыйка». У аснову паэмы Алясе Казекі ляглі ўспаміны яго маці і рэальныя трагічныя падзеі, якія адбыліся падчас Вялікай Айчыннай вайны. 15 чэрвеня 1942 года фашысты спалілі вёску Боркі Кіраўскага раёна Магілёўскай вобласці і шэсць суседніх пасёлкаў разам з жыхарамі. Карнікі было спалена і расстраляна больш за 2000 чалавек.

Але Боркі ўдалося адрадыць. Сёння тут адкрыты мемарыяльны комплекс памяці спаленых вёсак Магілёўскай вобласці, помнік жорсткасці і бесчалавечнасці нацызму.

Для Алясе Мікалаевіча гэта асаблівае месца: яго маці, жыхарка вёскі Новы Юзін Кіраўскага раёна, цудам засталася жывая. У той дзень яна збіралася да сястры Вольгі ў вёску Боркі. Але немцы не прапусцілі Марыю Іосіфаўну туды...

Больш чым праз тры дзесяткі гадоў Аляксей Казека дакрануўся да гэтай балочы і нялёгкай тэмы, напісаўшы паэму «Марыйка». Глыбокая асабістая трагедыя сям'і аўтара, якая знайшла адлюстраванне ў паэтычным творы, аказала моцнае эмацыянальнае ўздзеянне на ўсіх удзельнікаў тэатра-студыі «Отражение». Было прынята рашэнне прадставіць літаратурны твор праз інсцэніраванне, выкарыстоўваючы ўсе прыёмы тэатрызацыі: музыку, харэаграфію, святло, касцюмы, відэамаатэрыял. Гэта найбольш яскравая, вобразная форма ўспрымання мастацкага твора шырокім колам гледачоў.

Прэ'ера літаратурнай музычна-пластычнай кампазіцыі адбылася 6 верасня 2020 года ў г. Бялынічы Магілёўскай вобласці на рэспубліканскім свяце, прысвечаным Дню беларускага пісьменства.

Літаратурная музычна-пластычная кампазіцыя ў выкананні навучэнцаў тэатральнага аддзялення стала пранікнёным творчым заклікам да кахання, міру і стварэння. Валоданне юнымі артыстамі паэтычным словам у спалучэнні з яркай харэаграфіяй, пластычнай выразнасцю робіць на гледача незабыўнае ўражанне.

У адзінстве слова, пластыкі, музыкі, вакалу арганічна прагучала асноўная думка творчага праекта:

*Мы, нашчадкі святла і вясны,
Перад продкамі схілім калені.
Скажам «Не!» — ашуканству вайны
Дзеля жыццяў усіх пакаленняў.
Скажам «Так» — каб сады расцвілі,
Каб іскрылася шчыраем дзяцінства,
Скажам «Так» — каб у сэрцах жылі
Радасць, згода, спакой і адзінства.*

Сіла радкоў паэмы «Марыйка» Алясе Казекі агучана галасамі юных акцёраў на сцэне Дома літаратараў у Мінску. Тут 6 кастрычніка 2020 года адбылося пад'ядзенне вынікаў міжнароднага літаратурнага конкурсу «Нашай Перамозе — 75». Пісьменнікам Беларусі была дадзена найвышэйшая ацэнка выступленню.

Аляксей Мікалаевіч прананаваў пашырыць праект, дадаць паэму «Медуница». Твор філасофскі — песня пра Вечнасць. Праз вываы прыроды аўтар раскрывае сэнс жыцця, якое створана па законах Сусвету. Тварэц паклавае нам гармонію свету, у якім арганічна ўзаемазвязаны і чалавек, і ўсё жывое на планеце. Паэт сцвярджае, што сілай змяніць нічога нельга. Толькі праз каханне можна пабудавач адносіны ў вечным кругавароце жыцця.

Прышлося шукаць адмысловую трактоўку, каб твор быў даступны для ўспрымання і разумення маладымі людзьмі. І вось, дзякуючы кантрасту дзвюх частак, спектакль набыў сілу ўздзеяння на гледача.

Фота Насіфапа Мінявічкі.

Сцэна са спектакля.

За Год гістарычнай памяці навучэнцы каледжа мастацтваў аб'едуць са спектаклем усе раёны Магілёўшчыны. Яны ўжо пабывалі ў Кіраўску, Клімавічах, Касцюковічах, Крычаве, Краснаполлі, Чэрыкаве, Асіповічах, Глуску, Бабыруйску, Хоцімску, Шклове, Слаўгарадзе, Дрыбіне, выступалі ў Магілёўскім дзяржаўным універсітэце імя А. Кулішова, тройчы ў Магілёўскім абласным драматычным тэатры (падчас тэатральнага форуму «М. @rt. контакт» і двойчы на Дзень Перамогі).

Ніхто не сыходзіць з залы абыякавым: дзеляцца ўражаннямі, перажываннямі, думкамі. А мы ўпэўнены: прапусціўшы праз сэрца пранікнёны радкі пранізлівых гісторый, і акцёры, і гледачы дакрануліся да таго важнага, з чаго складаецца гістарычная памяць.

Алена ЯРАШУК

Жыў-быў хлопец харошы

У лістападзе Жабінка сардэчна вітала зямляка — заслужанага артыста Беларусі Андрэя Макарука. Выдатны танцоўшчык даваў у родным гарадскім Доме культуры бенефіс. Тут некалі ён пачынаў свой творчы шлях і сюды вярнуўся, каб жабінкаўцы пабачылі, якіх вяршынь дасягнуў і пры гэтым зусім не заганарыўся. Хоць ужо ў скарбонцы мае медаль Францыска Скарыны, стаў заслужаным артыстам краіны. Прапусціць творчую сустрэчу з вядомым зямляком было проста немагчыма. Гэтая зала даўно чакала, каб такое свята завітала!

Пачнём з падзякі ансамблю «Харошкі» і яго салісту Андрэю Макаруку. Яны здолелі сабраць на вечарыну жабінкаўцаў розных пакаленняў. І гэта не дзіўна, бо Андрэй Міхайлавіч — яркі, абаяльны, бясконда таленавіты танцоўшчык, які аддана працуе ў ансамблі амаль два дзесяцігоддзі.

І харэаграфічны калектыв, і сам артыст з гонарам носяць званне «заслужаны». Уласную высокую ўзнагароду Андрэй Макарук атрымаў напярэдадні Дня Незалежнасці ў 2020 годзе з рук кіраўніка беларускай дзяржавы. Каб стаць найлепшым з найлепшых, хлопцу з Жабінкі давялося шмат працаваць, свае сілы танцу аддаваць ды не раз аб'ехаць з любімым калектывам вакол свету, прэзентуючы непаўторную культуру сінявокай.

І вось цяпер яго гарача вітала малая радзіма. Зямлякі былі ў чаканні цікавай і дынамічнай канцэртнай праграмы. Гэтыя прадчуванні цалкам спраўдзіліся: гледачы атрымалі сапраўдную асалоду ад нумароў з залатога фонду, які «Харошкі» пад кіраўніцтвам народнай артысткі Беларусі Валянціны Гайвой стварылі, лічыце, за паўвека.

А пачыналася творчая біяграфія ансамбля з «Гусарыкаў». Народны танец запісалі яшчэ на пачатку сямідзясятых на Магілёўшчыне ў вёсцы Харошкі. Адсюль калектыв і назву атрымаў. Танец стаў сапраўднай візіткай. Вядома, пабачылі яго і жабінкаўцы. А яшчэ апладысманамі і запрашэннямі на біс сустракалі

Заслужаны артыст Беларусі Андрэй Макарук.

«Віцебскую польку», «Вяселуху», «Камарынскую», «Суботу»... Вядома ж, сольныя партыі на высокім прафесійным узроўні выконваў на гара Андрэй Макарук, які ствараў на роднай сцэне непаўторныя мастацкія вобразы. Аднак не толькі ён атрымаў заслужаныя крыкі «бравала!». З цеплынёй сустракалі жабінкаўцы і іншыя удзельнікі «Харошак». Было чутна:

— Малайцы, дзяўчаты, прыгажуні нашы беларускія! А мілья сэрцу жывае беларуская музыка і лірычныя песні ўпрыгожылі канцэрт.

Так, Андрэй Макарук і ансамбль «Харошкі» падарылі выдатны настрой і вялікае эстэтычнае задавальненне, памножанае на захваленне гледачоў, якія гудзелі быццам бурлівае мора. Гэта дзесяці за акіянам ці ў Індыі, Кітаі ён — Андрэй Міхайлавіч, а ў Жабінцы гучала:

— Наш Андрюша — найлепшы!

Бо тут кожны ведае, што ён — сапраўдны самародак, непаўторны талент, і калі Макарук на сцэне — свята забяспечана.

Нездарма ў Кнізе Кніг сказана: «Няма прарока ў сваёй айчыне». Лягчай пакарыць Парыж, Пекін або Маскву, чым родны край, дзе цябе ведаюць з маладога ўзросту. Усмешлівы і жыццярадыны Андрэй Макарук — сапраўды заслужаны. Бо заслужыў пашану не толькі ў свеце, ва ўсёй краіне, але і на малой радзіме. Праз танец ён нястомна даносіць прыгажосць беларускіх традыцый. І гледачы гэта адчуваюць і з удзячнасцю вітаюць.

Ад імя жабінкаўцаў за свята, створанае на нашай сцэне, ансамбль «Харошкі» і Андрэю Макаруку асабіста выказала ўдзячнасць загадчык сектара культуры райвыканкама Любоў Клімавец, якая падарыла слынаму зямляку кнігу «Жабінка — горад-спадарожнік».

Са свайго боку Андрэй Міхайлавіч прыгадаў, што танцуе на гэтай сцэне з чатырох з паловаю гадоў. У Жабінкаўскім ГДК ён пачынаў ва ўзорным танцавальным калектыве «Каруначкі». Артыст шчыра абняў Ірыну Румко — нязменнага кіраўніка калектыву, якая аднойчы і назаўсёды дала яму пуцёўку ў жыццё. Некалі Ірына Феафануна прывяла свайму выхаванцу любоў да мастацтва. Ён і цяпер памятае яе наказ: «Калі ты некалі забудзеш, што рабіць нагамі, — не губляйся, усміхайся».

— Я і цяпер так раблю, — прызнаўся заслужаны артыст Рэспублікі Беларусь і шырока ўсміхнуўся, прыклаўшы руку да сэрца.

А ў адказ зямлякі зноў акунулі яго ў мора апладысмантаў.

Анатоль БЕНЗЯРУК,
фота аўтара

Простыя рэчы

Дыстанцыя праз жыццё

Аляксандр Быкаў.

Апошнія пандэмічныя гады нагадалі, наколькі важна для кожнага весці здаровы лад жыцця, клапаціцца пра здароўе не толькі тады, калі ўзнікаюць сур'ёзныя праблемы, а штодзённа — бо гэта ўнутраны рэзерв, які дапамагае супрацьстаяць розным нягодам, навалам, выпрабаванням. Пра сваё захапленне, якое спрыяе здароўю і добраму самаадчуванню, распавядае аўтар шматлікіх зборнікаў паэзіі і прозы, лаўрэат рэспубліканскай прэміі «Залаты купідон» за кнігу вершаў «Галоўныя словы» ў 2014 годзе і Мінскай абласной прэміі ў 2021 годзе ў галіне паэзіі за кнігу «Барысаўскі тракт», мядзельчанін Аляксандр Быкаў.

— Аляксандр Генадзьевіч, вы даўно займаецеся бегам, удзельнічаеце ў марафонах. Як прыйшлі да ўсвядомлення, што неабходна весці здаровы лад жыцця?

— Прышоў падсвядома, ніхто мяне не штурхаў. Яшчэ за савецкім часам у нас ствараліся таварыствы цяварасасці. Па іроніі лёсу, мы, уступіўшы ў тыя

таварыствы, атрымлівалі білеты і назаўтра іх «замочвалі», а пасля жылі так, як і дагэтуль, бо ўсё тое было фармалізмам. У мяне ж у 40 гадоў пахіснулася здароўе. Стаў задумвацца: а ці не зара на пачынаюцца праблемы? Вырасціў (а мне і раней таго хацелася, яшчэ ў юнацтве, але ж тады былі іншыя захапленні) рэзка абмежаваць ужыванне спіртных напояў і больш-менш сур'ёзна заняцца бегам. Тым больш тут, у Мядзеле, ужо бегаў адзін з маіх маладзейшых сяброў. Вось мы з ім разам і пачалі трэніравацца — усё больш і больш. Ды сталі дзівіцца: часцяком на мерапрыемствах адмаўляўся ад «пачастунку».

Зразумелі, ды захапленне прынялі не адразу. Аднойчы падчас беговай трэніроўкі пачуў парад: «Ідзі лепш пакасі!» Я ж адказаў, што ў мяне ўсё пакошана. Так, у нас зазвычай неадназначна ўспрымаюць тых, хто выбіваецца з агульнага рэчышча, хто не такі, як усё.

— Трэніруецеся толькі для сябе ці ўдзельнічаеце ў спартыўным жыцці горада?

— З'яўляюся сябрам маладзечанскага клуба «Рэгіён», які аб'ядноўвае бегуючых з навакольных гарадоў. За год з сябрам дабегаліся да таго, што вырашылі падрыхтавацца да марафону. Калі праходзілі яго ўпершыню, а гэта 42 кіламетры, былі сумненні ў сваіх сілах, нават нанялі машыну, каб ехала побач: крый Божа, што магло здарыцца... Праўда, яна не спатрэбілася і больш з тых часоў за намі не ездзіла.

А самая вялікая дыстанцыя, якая я бегаў, — гэта так званая «Нарачанскае кальцо» — маршрут, што праходзіць вакол Мядзела, — 61 кіламетр, і «Мінскае кальцо» — 58 кіламетраў. Калі б мне хтосьці сказаў у мае школьныя гады, а тады я ледзь выконваў фізкультурныя

нармамы, што буду нармальна вытрымліваць шматкроць большыя дыстанцыі пасля сарака, не паверыў бы!

Многа ездзілі на рэспубліканскія спаборніцтвы, наведалі амаль усе гарады Беларусі — у многіх з іх не пабываў бы, калі б не гэтае спартыўнае захапленне. Быў на афіцыйных прабегах у Літве, некалькі разоў у Кіеве. «Дарогу жыцця» ад Ладажскага возера да Санкт-Пецярбурга ў студзені ў дзень юбілею блакады.

— А як адчувалі сябе на першых трэніроўках?

— Мне падабалася. Бег — гэта манатонны занятка. З часам заўважыў, што арганізм хочацца накружаць мышцы і адчуваць бадзёрнасць! Гэта прыемная стомленасць. Да таго ж, магчыма, сустракацца з людзьмі розных прафесій, пачувацца роўным сярод роўных.

Трэніруюся і цяпер, у свае 68 гадоў: бегаю на стадыёне па гадзіне некалькі разоў на тыдзень. Не спыняюся, бо разумю: калі хваробы дапякаюць, то бывае не да паэзіі і не да жыццёвых радасцей — трэба быць у форме, інакш нічога добрага не будзе!

— А аб чым разважаеце падчас дыстанцыі?

— Над праблемамі, якія трэба вырашаць, нават вершаваныя радкі часам прыходзяць! Галоўнае — не забыць потым іх запісаць.

— Ці дапамагло захапленне падчас пандэміі?

— Дапамагло лягчэй перанесці захворванне. Усё прайшло ў лёгкай форме. Звычка да спартыўных нагурак дапамагла і тады, калі некалькі гадоў назад атрымаў інфаркт праз высокі халестэрын. Доктары потым казалі: калі б не бегаў, мог бы не перажыць. У хуткім часе пасля выпіскі аднавіў трэніроўкі.

Бег, зрэшты, не гарантыя таго, што пражывеш сто гадоў. Але дае надзею, што столькі гадоў, колькі табе адмерана, жыццё будзе максімальна актыўным.

— Вашы блізкія з вамі не бегаюць?

— Не, але жонка ўвесь час страхуе і падтрымлівае: і маральна, і рэальна. Прычым дагычна не толькі спорту, але і творчасці.

Гутарыла Таша ШПАКОЎСКАЯ

Нарачанскі марафон 2009

зваротная сувязь

Дзікае паляванне пачатку снежня

У рамках блока ранішніх праграм «У рытме дня» на канале «Культура» Беларускага радыё выходзяць праекты «Адным штрыхом» з вершамі беларускіх аўтараў, а таксама «Ранішні серыял», дзе гучыць дэтэктыў Маргарыты Латышкевіч «Уласны крыж».

Праграма «Літаратурная анталогія» прапануе старонкі з твора Івана Мележа «Завеі, снежань». У «Радые-бібліятэцы» слухайце інсценіраваную аповесць Уладзіміра Караткевіча «Дзікае паляванне караля Стаха». Апавадванні чакаюць слухачоў у праекце «Літаратурныя гісторыі» ў вярнім эфіры выхадных. Для аматараў паэзіі ў перадачы «Прачым радком» у суботу — вершы паэта Юркі Голуба.

Юным прыхільнікам мастацкага вярнічання канал «Культура»

прапануе з панядзелка да пятніцы чытанні ў межах праекта «Дасціпныя. Нястомныя. Кемлівыя».

Штогвечар у 21.00 для маленькіх гучыць «Вячэрняя казка».

Публіцыстычны суботні праект «Кнігарня» пазнаёміць з літаратурнымі падзеямі, навінкамі беларускіх выдавецтваў.

У нядзелу і чацвер увазе слухачоў — праект Навума Гальпяровіча «Развагі пра літаратуру». Радыеверсія тэлеперадачы «Суразмоўцы» гэтага пісьменніка, якая гучыць на «Культуры» ў нядзелу і сераду, прапануе сустрачу з пісьменнікам Міледзіем Кукуцем.

У праграме магчымы змены. Расклад перадач канала «Культура» даступны на сайце www.radiokultura.by і ў сацыяльных сетках.

4 снежня — 110 гадоў з дня нараджэння Аляксея Русецкага (сапр. Бурдзялёў, 1912—2000), беларускага паэта, перакладчыка, заслужанага работніка культуры БССР.

5 снежня — 75 гадоў з дня нараджэння Алеся Разанава (Аляксандра Сцяпанавіча; 1947—2021), беларускага паэта, перакладчыка, эсэіста.

8 снежня — 95 гадоў з дня нараджэння Віктара Карпілава (1927—1994), беларускага рэжысёра, педагога, заслужанага мастацтваў БССР.

9 снежня — 85-годдзе адзначае Леанід Багданаў (1937), беларускі мастак дэкаратыўна-прыкладнага мастацтва.

Мінскае гарадское аддзяленне Саюза пісьменнікаў Беларусі запрашае:

2 снежня — у гімназію № 28 (пр. Ракасоўскага, 93) на творчую сустрачу з паэтам Уладзімірам Мазго. Пачатак у 13.00.

6 снежня — у дзіцячую бібліятэку № 4 (вул. Жукіўскага, 9/1) на прэзентацыю кнігі Уладзіміра Мазго «Казкі ката-марахода». Пачатак у 13.30.

8 снежня — у публічную бібліятэку № 22 (вул. Чачота, 23) на прэзентацыю кнігі Міхася Паэзіякова «Дзіўныя "блізняты"». Пачатак у 11.00.

10 снежня — 90 гадоў з дня нараджэння Таіці Шчарбаковай (1932—2015), беларускага музыканта, педагога, заслужанага работніка вышэйшай школы БССР.

Календар падрыхтаваны БДАМЛІМ

Супрацоўнікі газеты «Літаратура і мастацтва» выказваюць шчырае спачуванне Зінаідзе Мікалаеўне Калоднік з прычыны напаткаўшага яе вялікага гора — смерці МАЦІ.

8 снежня — у публічную бібліятэку № 8 (вул. Даўгабродская, 12/2) на творчую сустрачу з пісьменнікам Уладзімірам Тулінавым, прысвечаную Году гістарычнай памяці. Пачатак у 13.00.

8 снежня — у публічную бібліятэку № 21 (вул. Слабадская, 63) на творчую сустрачу з пісьменнікам Аляксандрам Плавінскім, прысвечаную Году гістарычнай памяці. Пачатак у 13.30.

8 снежня — на прэзентацыю кнігі Іны Фраловай «Андрэйкава лета» ў Кніжны клуб пісьменнікаў (вул. Кісялёва, 4). Пачатак у 14.00.

Выходзіць з 1932 года

Заснавальнікі:
Міністэрства інфармацыі Рэспублікі Беларусь,
грамадскае аб'яднанне «Саюз пісьменнікаў
Беларусі», радыкацыйна-выдавецкая ўстанова
«Выдавецкі дом "Звязда"»

Галоўны рэдактар
Аляксей Іванавіч ЧАРОТА

Рэдакцыйная
калегія:
Таццяна Арлова
Алесь Бадак
Дзяніс Барсукоў
Віктар Гардзеі

Уладзімір Гіламедаў
Вольга Далдзімава
Жана Запарытка
Анатоль Казлоў
Анатоль Крайдзіч
Віктар Кураш

Алесь Марціновіч
Віцаслаў Нікіфарав
Мікалай Чарніц
Іван Чарота
Іван Штэйнер

Адрас рэдакцыі:
Юрыдычны адрас:
220013, Мінск,
вул. Б. Хмяльніцкага, 10-а
E-mail: info@zviazda.by

Адрас для карэспандэнцыі:
220034, Мінск, вул. Захарова, 19
E-mail: lim_new@mail.ru
Адрас у інтэрнэце: www.zviazda.by

Тэлефоны:
галоўны рэдактар — 325-85-25
адказны сакратар — 377-99-73
аддзелы крытыкі і бібліяграфіі;
прозы і паэзіі; мастацтва — 317-20-98
бухгалтэрыя — 311-17-16

Выходзіць раз на тыдзень
у пятніцу.

Падпісныя індэксы:
63856 — індывідуальны;
63815 — індывідуальныя льготы
для настаўнікаў;
63852 — ведамасы;
63880 — ведамасыя льготы.

Пасведчанне аб дзяржаўнай
рэгістрацыі сродку масавай
інфармацыі № 7 ад 10.12.2012,
выданае Міністэрствам
інфармацыі Рэспублікі Беларусь.

Выдавец:
Радыкацыйна-выдавецкая ўстанова
«Выдавецкі дом "Звязда"».
Дырэктар — галоўны рэдактар
Аляксандр Мікалаевіч КАРЛЮКЕВІЧ
Нумар падпісанні ў друку
01.12.2022 у 11.00
Ум. друку арк. 3,72
Наклад — 735

Друкарня Рэспубліканскага ўнітарнага прадпрыемства
«Выдавецтва «Беларускі Дом друку»
ЛП № 02330/106 ад 30.04.2004
г. Мінск, пр-т Незалежнасці, 79/1. Індэксы 220013
Заказ — 2925
D 1 2 3 4 5 6 7 8 9 10 11 12
M 1 2 3 4 5 6 7 8 9 10 11 12

Рупакі прымаюцца толькі ў электронным
выглядзе (праграма Microsoft Word),
не вяртаюцца і не рэагуюць.
Пазіцыя рэдакцыі можа не супадаць
з меркаваннямі аўтара публікацыі.
Аўтары нясуць адказнасць за факты, якія
прыводзяцца ў публікацыі, у адпаведнасці
з заканадаўствам Рэспублікі Беларусь.

ISSN 0024-4686

